

Эхэ найхан нутагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабрийн 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
АВГУСТЫН
22
Намарай эхин улаан бишэн
нарын 8
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№159 (19499)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралда ХОРООНУУДАТ ХУУЛИНУУД ЗОХЁОГДОНО

Буряад Республикын Арадай Хуралда ажалда "парламентска амаралта" гэхэн ойлгосоо Регламентын ёһоор үгы юм. Тийгэбшье "Буряад Республикын Арадай Хурал тухай" Хуулийн ёһоор, республикымнай дээдын энэ зургаан гурбан харада нэгэ удаа суглаагаа (сессиеэ) үнгэргэдэг удаа зунай үедэ түрүүлэригшэдоо амаралтада табигдаг заншалтай. Зүгоор энэ Хуралай ажал хангашадаггүй, түрүүлшын сессидэ батагдаһан программын ёһоор хүдэлмэри гол түлэб хороонуудта ябуулагдадаг байха юм.

Мүнөө удаахи арбан үзэмжэдэ табигдаха хэдэн Хуулийн проектүүд, Арадай Хуралай ажал зүбшэн ханамжа ханамжа урадхалнууд согсологдожо, үзэмжэдэ, хороолтонууд оруулагдажа байна. Тэдэнэй тоодо Буряад Республикын Президентын ба Правительствын дурдахан хэдэн Хуулинууд, мүн урда сессинүүд дээрэ түрүүлшын ушалгаар абтаһан Хуулинуудай проектүүд бии. Жэжээлбэл, Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нотагай өөһдын хүтэлбэрийн, хуули гаргалгын, хуули ёһоной ба гурим журамай талаар хороондо Буряад Республикын Конституционно Суглаан тухай" Хуулийн проект зүбшэн хэлсэгдэжэ, нёдондо жэлэй ноябрь харада үнгэрһэн долоодохи сессидэ дээрэ депутатүүдэй оруулан ханамжа дурдахалнууд согсологдожо, нэмэлтэ

хороолтонууд оруулагдана. Энэ Хуулийн проект дээрэ хүдэлжэ байһан бүлэг мэргэжэлтэд олон шэнэ һонин дурдахалнуудые орууланхай.

Социальна политикын талаар хороон урда сессидэ дээрэ түрүүлшын ушалгаар абтаһан "Библиотекаын хэрэг тухай" Хуулийн проект дээрэ хүдэлнэ. Тус Хуулийн проект арбан нэгэдэхи сессийн үзэмжэдэ табигдаха. Мүн лэ энэ сессидэ дээрэ зүбшэгдэхэ "Оршон тойронхи байгаалие хамгаалха тухай" Хуулийн проект Арадай Хуралай Экологи ба байгаали аршалха хороондо хэлсэгдэнэ. Энэ Хуули тушаа урда сессидэ дээрэ һонирхолтой, заримдаа арсадаатай хөөрэдөөн болоо һэн. Тиймэһээ элдэб дурдахалнууд олоор оруулагдаһан байгаа. Мүн тийхэдэ мэргэжэлтэдэй, энэ шэйлэлээр хүдэлдэг эмхи гургаануудай дурдахалнууд, ханамжанууд бүридхэгдэжэ, Хуулийн проектдэ оруулагдана.

Арадай Хуралай үзэмжэдэ хэдэн шэнэ Хуулийн проектүүдые республикын Правительство дурдахан байна. Жэжээлбэл, Арадай Хуралай социальна политикын талаар хороон "Эрдэм ухаан ба эрдэм-техникын политика тухай" гэхэн Буряад Республикын Хуулийн проект дээрэ мүнөө хүдэлнэ. Тийхэдэ энэл хороондо "Эрдэм һуралсал тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай", "Залуушуулай талаар гүрэнэй политика тухай", "Гүрэнэй бэшэ пенсионно жасанууд тухай" хуулинуудай проектүүд зүбшэн хэлсэгдэнэ. Экономикын

талаар хороондо "Үүлтэртэ мал ажал тухай" Хуулийн проект зүбшэгдэнэ.

"Районно (городской) газетэнүүдтэ экономика туһаламжа үзүүлхэ тухай" Хуулийн проектые Арадай Хуралай Уласхоорондын ба региональна харилсаанай, үндэһэ яһатанай, ниитын ба шажан мүргэлэй эмхинүүдэй асуудалнуудай талаар хороон ба Арадай Хуралай Тоололгын палата зүбшэжэ, бэлэн болгохо тээшээ болонхой.

Эдэ бүхы Хуулинуудай проектүүд байгша оной сентябрийн 23-да зарлагдаха арбан нэгэдэхи сессийн үзэмжэдэ табигдаха гээд тодорхойлоё. Тус сессидээрэ 20 гаран асуудал зүбшэн хэлсэгдэхэ юм. Энэл сессидээрэ һунгалтын зарим округуудаар шэнээр һунгагдаһан депутатууд тухай Мандатна комиссийн элидхэл шагнагдаха.

"Буряад Республикада Хуули гаргалгын ажал ябуула тухай" республикын Хуулийн абтаһанай дунгоор Арадай Хуралай хүдэлмэрийн Регламентда хубилалта, нэмэлтэнүүд оруулагдахаар хүлээгдэнэ.

Удаахи сессийн эхилтэр һара шахуу саг бии. Иигээд "парламентска амаралтын" дүүрэхэлээр, эдэ бүгэдэ Хуулинуудай проектүүд бэлэн боложо, һүүлшын хубилалта ба нэмэлтэнүүд оруулагдажа, сессийн үзэмжэдэ табигдаха ёһотой.

А. НАСЫРОВ,
Буряад Республикын Арадай Хуралай юрэнхы таһагай дарга.

АЖАЛААР ХАНГАХА ГОЛ УЯЛГА

Байгша оной б харада ажалаар хангаха талаар республикын албануудта 10765 хүн хандаһан байна. Нёдондо жэлэй энэл хугасаатай жэшээлэн харахада, эдэ хүнүүд сооһоо хүдэлмэришэдэй тоо 6 процентээр доошолоо. Харин алба хаагшад тээ тоо 11 процентээр олошороо. Тийхэдэ ажал бэдэржэ хандаһан эхэнэрнүүдэй тоо мүн лэ 11, залуушуулай тоо 18 процентээр дээшлээ.

Үнгэрһэн хахад жэлэй хугасаада эдэнэй 3462-ын ажалаар хангаха албануудай хүсоор ажал олоһон байха юм. Энэмнай нёдондо жэлэйхитэй сасуулбал, 1,3 дахин олон болоно. Тийгэбшье эдэмнай ажалгүй дээрһээ энэ албанда хандаһан хүнүүдэй 32 лэ процент болоно. Энэл хугасаада 6564 ажалгүй хүн тусхай бүридхэдэ абтажа, тэдэнэй 5928-ниинь тэдхэмжэ абадаг болоһон байна.

Ажалаар хангаха талаар республикын албануудта хандаһан хүнүүдэй ехэнхинь 6 нарын туршада ажалаар хангагдадаг байха юм. Тэдхэмжэ абадаг хүн бүхэндэ июнь харада дунда зэргээр 178 мянган түхэриг түлэгдэһэн байгаа.

Бүри ядарһан, тулиһан 270 эрхэтэдэ мүнгэн туһаламжа үзүүлэгдээ. Ажалгүй түрэлхидэй 152 үхибүүдтэ амарха, эмшлүүлэхэдэ мүн лэ туһалагдаһан байха юм.

Аймагууд сооһоо абаад харахада, Загарайда - 943, Захааминда - 821, Кабанскда - 454, Хурамхаанда - 363, Улаан-Үдэдэ 2692 ажалгүйшүүл тоологдоно.

Ажалгүй зоние ниитэ ажалда хабаадуулха талаар һүүлэй үедэ хэмжээнүүд яһала абтана. Жэшээнь, үнгэрһэн 6 нарын туршада 1293 хүн элдэб хүдэлмэридэ хабаадаһан байха юм. Илангаяа Россия Президентые һунгаха үедэ олон хүнүүд ниитэ эмхинүүдтэй хэлсээ баталан хүдэлһэн байна.

Энэл хугасаада ажалаар хангаха талаар албануудай зууршалгаар 840 хүн шэнэ ажалай мэргэжэлдэ һураа, мэргэжэлдэ дээшлүүлээ. Тэдэнэй 266-ниинь эхэнэрнүүд, 309-ниинь залуушуул, 16-ниинь сэрэгтэй албанһаа табигдаһад юм.

Гэхэтэй хамта ажалгүйшүүлэй тоо һара бүридэ олошорһоор. Ажалаар хангаха талаар республиканска жаса хүдэлмэриэ улам эршэдүүлхэ гэхэдээ мүнгэн зөөрийн дутадаһан дээрһээ ядадана. Манай жасада түлэгдэхэ мүнгэнэй үри шэри мүнөө 38 миллиард болонхой. Хэды тийбшье арга шадалаа оложо, хүдэлхые оролдонобди.

И. ПЫТИН,
Буряад Республикын ажалай ба ажалаар хангалгын министр.

ХҮҮГЭДЭЙ БУЯНТА ХЭРЭГТЭ УРИНАБДИ

Буряад ороной дэбисхэр дээрэ Ивалгын аймаг агууехэ үүргэтэй юм. Юундэб гэхэдэ, түрэл арадаймнай түрүү зэргын харгинууд түүхэтэ нотагаарнь зурылдана. Эндэ али бүхы замаар, агаараар, ухааршые улад зон мориано. Тэдээгээр урдын саһаа хойшо мянга түмэн машад, ангуушад, сэрэгшэд, наймашад, аяншад, мүргэлшэд болон бусад зон һубаридаа.

Мүн баһа энээгүүр бурханай харгы болоһон адартайл. Ушарын гэхэдэ, үмэнэ Энэдхэг оройой Боди модые, насын Будала ордоние, Монголой Гандан хийдые, Тамчын хамбын хүресе бултые - холбоһон Буддын шажанай алтан замынь болонхойл. Тийхэдээ Совет засагай үедэ түрэл арадаймнай түрүүлшын дасаниинь Ивалгын талада мандаһан удхатай, Тэрэ ёһоор эндэмнай обоо дутангууд олон, Баян тугад, Алтан мандал, Баяалан гэхэ мэтын гоё найхан тахилгатай газарнууд бии. Наяшаг Ешэ Лодой римбүүшэ Доодо-Ивалгын дундахана "Бадма сэсэг" гэхэн алдартай субаргын һуурида уншалга хэбэ.

Эндэхи нотагай үхибүүд энэ субарга барилгы өөһэдымнай хэрэг гэжэ ойлгонхой, улаан гараараа нангин бүтээлые бодхоолсон, буян үйлэдэнэд. Тэдэнэр оршон тойрондо орой үндэр - юһэн метрэй хэмжээнэй тусгаар гоё түхэл хэлбэритэй нангин хүшоо хөлсүүхэ болоһондо омогтой. Эгээл эндэ эдир заахан эрхэтэниие хүмүүжүүлэгдээ хабаатай, республикын, регионной, уласхоорондыншые ажал ябууланууд үнгэргэгдэхэл. Ушар тиймэһээ "Бадма сэсэг" субаргата Далай-ламын Буряад орондомнай залархадань, арамнайлуулха хүсэлтэйбди.

Энэ субарга баригшад, бүгэдэ буряад дасангуудай шэрээтэнэртэ, ламанарта болон мүргэлшэдтэ хандаха зуураа, хүдөөгэй хүүгэдэй буянга хэрэгы анхаран дэмжэжэ, хандиб үргэхые уринабди!

Манай хаяг нимэ: г. Улан-Удэ ГРКЦ НББ БД МББ расч. счёт 13467378 МФО107011 корп. счёт 700161566 МФО 107000
Иин. 0308000392 Ивалгын хүүгэдэй түб.

Адууһа малда - элбэг тэжээл
Һананһанда үшөөл хүрэнэгүй

Ганса мүнөө үбһэ сабшажа, туурайжа, сенаж, силос даража байна бшэ аабзабди даа. Энэмнай жэл бүхэндэл хэгдэдэг хүдэлмэри ха юм.

Тиймэһээ манайда тэжээл хэдэжэ үнинһөө хойшо үршын тогтомог гуримтай, урид табигдаһан түсэб-графигаар табигдаг болоходо тэжээл Тиймэһээ манайда тэжээл хэдэжэ үнинһөө хойшо үршын тогтомог гуримтай, урид табигдаһан түсэб-графигаар табигдаг болоходо тэжээл Тиймэһээ манайда тэжээл хэдэжэ үнинһөө хойшо үршын тогтомог гуримтай, урид табигдаһан түсэб-графигаар табигдаг болоходо тэжээл

Мүнөө августын 20-ой мэдээгээр бүхыдөө 10 мянга үлүүтэй центнер үбһэн һүрилэгдөөд, 4,5 мянган тонно шэмэтэ тэжээл ноосолгдоод байна. Энэмнай багашага лэ гэшээ ааб даа. Илангаяа сабшалангай ургаса һананһандамнай хүрэнэгүй. Звенонуудны тиймэ эдэбхитэй, эршэтэй хүдэлнэ гэхын аргагүй. Хажуугаарнь хуушарһан трактор, машинанууд эбдэрнэ, һаатана даа. Гадна мүнгоор дутагдажа, үнгэрхэдөө үбһэшэдтоо, бусад механизаторнуудтаа салынгыен саг сонь үгэжэ шаданагүйбди.

Ганса мүнөө үбһэ сабшажа, туурайжа, сенаж, силос даража байна бшэ аабзабди даа. Энэмнай жэл бүхэндэл хэгдэдэг хүдэлмэри ха юм.

Тиймэһээ манайда тэжээл хэдэжэ үнинһөө хойшо үршын тогтомог гуримтай, урид табигдаһан түсэб-графигаар табигдаг болоходо тэжээл Тиймэһээ манайда тэжээл хэдэжэ үнинһөө хойшо үршын тогтомог гуримтай, урид табигдаһан түсэб-графигаар табигдаг болоходо тэжээл

Мүнөө августын 20-ой мэдээгээр бүхыдөө 10 мянга үлүүтэй центнер үбһэн һүрилэгдөөд, 4,5 мянган тонно шэмэтэ тэжээл ноосолгдоод байна. Энэмнай багашага лэ гэшээ ааб даа. Илангаяа сабшалангай ургаса һананһандамнай хүрэнэгүй. Звенонуудны тиймэ эдэбхитэй, эршэтэй хүдэлнэ гэхын аргагүй. Хажуугаарнь хуушарһан трактор, машинанууд эбдэрнэ, һаатана даа. Гадна мүнгоор дутагдажа, үнгэрхэдөө үбһэшэдтоо, бусад механизаторнуудтаа салынгыен саг сонь үгэжэ шаданагүйбди.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИ БУРЯАД РЕСПУБЛИКАДАХИ НЮТАГАЙ ӨӨРЫН ХҮТЭЛБЭРИЙН ТҮЛӨӨЛЭЛГЭТЭ ЗУРГААНАЙ ДЕПУТАДАЙ ЭРХЭ УЯЛГАНУУД ТУХАЙ

Тус Хуули нютагай өөрын хүтэлбэрийн түлөөлэлгэтэ зургаанай (саашадаа Совет) депутатай гол эрхэнүүд, уялганууд болон харюусалгые тодорхойлно, тэрэнэй депутатайнгаа ажал ябуулгые бэлүүлхэдэнь, эрхэ ёноной болон социальна талаар лаб хангагдаха ямар гол зүйлнүүд байхаб гэжэ хараална.

Бүлэг I.

ЮРЭНХЫ ДҮРИМУУД

Статья I. Буряад Республикын нютагай өөрын хүтэлбэрийн түлөөлэлгэтэ зургаанай депутат

1. "Буряад Республикын нютагай өөрын хүтэлбэрийн зургаануудые хунгаха тухай" Буряад Республикын Хуулийн ёноор Советтэ хунгагдахан Буряад Республикын эрхэтэн Советэй депутат (саашадаа депутат) мүн болоно.

2. Депутат болбол муниципальна бүридэлэй газар дээрэ хуудаг хүн зоной хангал хүсэлье харуулана, аша туһыень хамгаална.

3. Депутат хунгагдайгаа үмэнэ харюусалгатай байжа, тэрэнэйгээ үмэнэ тоосодог.

4. Депутат Россин Федерациин Конституцие, федеральна хуулинуудые, Буряад Республикын Конституцие болон Буряад Республикын хуулинуудые, мүн Россин Федерациин, Буряад Республикын ба Буряад Республикын нютагай өөрын хүтэлбэрийн зургаануудай хуули ёноной бусад нормативна актуудые хүтэлбэри болгон, өөрынгөө ажал ябуулга эрхидэг.

Статья 2. Депутадай эрхэ уялганууд тухай хуули дүримүүд

Депутадай эрхэ уялганууд Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуули дүримүүдээр тодорхойлогдодог.

Статья 3. Депутадай эрхэ түлөөлэлгын болзор

1. Тус статьягай хоёрдохи хубида хараалагдахан ушарнууднаа бэшэндэнь, депутатай эрхэ түлөөлэлгын болзор хунгагдахан үдэрһөөнь эхилээд, шэнэ зарлалай Советэй хүдэлмэрийн эхилхэдэ боллоулагдадаг.

2. Депутадай эрхэ түлөөлэлгэнь иимэ ушарта болзорһоо урид боллоулагдадаг гэбэл:

а) эрхэ түлөөлэлгээ боллоула тухай депутатай бэшэмэл мэдүүлгэ барья хаань;

б) депутатай Россин Федерациин ба Буряад Республикын эрхэтэн бэшэ болоо хаань;

в) депутатай тус муниципальна бүридэлһөө гаража, ондоо тээшэ саг үргэлжэ хуухаяа ошоо хаань;

г) депутатай ондоо тушаалда хунгагдажа, али томилогдожо, энэ тушаал эзлэлгэнь депутатай эрхэ түлөөлэлгэ дүүргэлгэтэй зохиогүй байгаа хаань;

д) депутат ябахан хүн тушаа сүүдэй хүтэлбэрийн шийдхэбэрийн хуулиа хүсэндөө ороо хаань;

е) хуулиа хүсэндөө ороһон сүүдэй шийдхэбэрийн ёноор, депутат байһан энэ хүн өөрынгөө түлөө харюусажа шадаха болёо, хураггүйгөөр үгы болоо гү, али наһа бараа гэжэ мэдэрэгдээ хаань;

ж) депутатай наһа бараа хаань;

з) хунгагдай депутатайнаа боллоулаа хаань;

и) Советэй эрхэ түлөөлэлгын болзорһоо урид боллоулагдаа хаань;

к) сүүдэй шийдхэбэрийн хунгалта

бодото бэшэ байгаа гэжэ мэдэрэгдээ хаань.

3. Депутадай эрхэ түлөөлэлгые болзорһоонь урид боллоула тухай шийдхэбэрийн Совет хүсэндөө байгаа хуули дүримүүдэй үндэһөөр абадаг.

Статья 4. Депутадай эрхэ түлөөлэлгэ

1. Эрхэ түлөөлэлгээ бэлүүлхэ зорилгоор депутат иимэ эрхэтэй байдаг гэбэл:

а) хунгагдай аша туһада хабаатай али бүхы асуудалнуудые нютагай өөрын хүтэлбэрийн зургаануудта харахадань, эрхэ мэдэлэйнгээ хэмжээгээр хабаадалсадаг;

б) Буряад Республикын хүсэндөө байгаа хуули дүримүүдэй, хуули ёноной нормативна актуудай болон нютагай өөрын хүтэлбэрийн зургаануудай актуудай хэр дүүргэгдэжэ байһыень хиналта эмхидхэлгэдэ хабаададаг;

в) хуулинуудай, мүн предприяти, эмхи зургаан болон эмхинүүдэй эрхэнүүд, сүлөөнүүд болон хуулиа аша туһын эбдэгдэһэн тухай мэдээнүүдые эрхэ мэдэлэйнгээ хэмжээн соо шалгадаг, тийхэдээ зохихо зургаануудай, нийтын нэгдэлнүүдэй түлөөлэгшэдые энээндээ хабаадуулдаг;

г) гүрэнэй зургаанууд болон нютагай өөрын хүтэлбэрийн гүйсэдхэхы зургаануудта, предприяти, эмхи зургаан болон эмхинүүдтэ эльгээһэн дурадхалнууд, мэдүүлгэнүүд болон гомдолнуудайнь ямараа харагдажа байһыень эрхэ мэдэлэйнгээ хэмжээн соо хинан шалгадаг, тэрэ хаража үзэлгэдэ өөрөө хабаадалсадаг;

д) эрхэтэдэй суглаанууд (ехэ дүхэригүүд) болон конференциүүдтэ хабаадалсадаг, округой хунгагдаа, ажалша коллективүүд болон нийтын нэгдэлнүүдтэй уулзалга эмхидхэдэг.

2. Гүрэнэй зургаануудай, нютагай өөрын хүтэлбэрийн зургаануудай, предприяти, эмхи зургаан болон эмхинүүдэй тушаалта нюурнууд депутатай ажал ябуулгаяа эрхилхэдэнь туһаламжа үзүүлхэ уялгатай.

Статья 5. Депутадай ажал ябуулгаяа эрхилхэ эрхэ нүхэсэлнүүд

1. Депутат ехэнхидээ үйлэдбэрийнгөө гү, али хэдэг албанайнгаа ажалые боллоулангүйгөөр эрхэ түлөөлэлгээ бэлүүлдэг.

2. Советэй шийдхэбэрийн депутат эрхэ түлөөлэлгээ саг үргэлжын үндэһөөр бэлүүлжэ болохо. Саг үргэлжын үндэһөөр хүдэлдэг депутатуудай тооонь, тэдэнэй салин хүлэһэнэй хэмжээ, Советтэ саг үргэлжын үндэһөөр ажаллалгада орохо гуримые тус Совет хүсэндөө байгаа хуули дүримүүдтэй зохилдуулан тогтоодог.

3. Саг үргэлжын үндэһөөр хүдэлдэг депутат тэдэ депутатайнгаа ажалһаа гадна эрдэм ухаанай, багшын гү, али ямар нэгэн ондоо зохёохы ажалнууднаа бэшэ ямаршые түлэгдэдэг ондоо ажал хэхэ эрхэгүй.

Статья 6. Депутадай ажал ябуулгын түхэл янзанууд

1. Депутадай ажал ябуулгын түхэл янзануудынь иимэ гэбэл:

а) Советэй сессидэ хабаадалга;

б) Советэй саг үргэлжын комиссиуудта (комитетүүдтэ) ажаллалга;

в) депутатай нэгдэлнүүдэй хүдэлмэридэ хабаадалсалга;

г) Советэй болон тэрэнэй зургаануудай даалгабаринуудые дүүргэлгэ;

д) депутатай асуулга;

е) гүрэнэй засагай зургаануудай, нютагай өөрын хүтэлбэрийн зургаануудай, предприяти, эмхи зургаан болон эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд болон тушаалта нюурнуудта асуудал болон дурадхалнуудтайгаар хандалга;

ж) хунгуулийн округто хунгагдахыа хүдэлмэрилэлгэ;

з) олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ үгэ хэлэлгэ, бэшэлгэ;

и) хуулийн проектүүдые зохёохо хүдэлмэрийн түсэб табиалгада хабаадалсадаг;

к) нютагай өөрын хүтэлбэрийн гүйсэдхэхы зургаануудай заседанинуудта зүблэхэ дуунай эрхэтэйгээр хабаадалсалга;

л) тус газар дэбисхэрэй нийтын өөрын хүтэлбэрийн зургаануудтай харилсалга.

2. Депутадуудай ажал ябуулгань Советэй хуули ёноной нормативна актуудаар хараалагдахан ондоошые түхэл маягаар бэлүүлэгдэжэ болохо.

Статья 7. Депутадай ариун ябадал

Депутат болбол депутатай ариун ябадалай дүримүүдые сахиха уялгатай. Депутадай ариун ябадалай журам дүримүүд, тэрэниие эбдэлэнэй түлөө харюусалга Советэй хуули ёноной нормативна актуудаар тодорхойлогдодог.

Статья 8. Депутадай үнэмшэлгэ ба үбсүүндээ зүүдэг тэмдэг

1. Депутат тэрэнэй гол документнь болохо депутатай үнэмшэлгэтэй байдаг. Тэрэн хэн байһыень ба депутатай эрхэ түлөөлэлгыень гэршэлэн баталдаг. Мүн үбсүүндээ зүүхэ тэмдэгтэй байха. Тэрэнэ эрхэ түлөөлэлгынгөө болзорой дүүрэтэр зүүжэ ябадаг.

2. Депутадай үнэмшэлгэ болон үбсүүндээ зүүдэг тэмдэг тухай дүримые Буряад Республикын Арадай Хурал баталдаг.

Бүлэг II. СОВЕДТЭ БА ТЭРЭНЭЙ ЗУРГААНУУДАТ ДЕПУТАДАЙ ХЭДЭГ ХҮДЭЛМЭРИ

Статья 9. Советэй болон тэрэнэй зургаануудай хүдэлмэридэ депутатай хабаадалга

1. Депутат Советэй болон тэрэнэй зургаануудай гэшүүн байжа, Советэй сессинүүдтэ ба зургаануудайнь хүдэлмэридэ хабаадалсаха уялгатай. Советэй сессинүүдтэ гү, али тэрэнэй комиссиуудай (комитетүүдэй) заседанинуудта байха аргагүй наа, депутат Советэй тушаалта нюурнуудта уридшалан дуулгадаг.

2. Депутат Советэй сессин болон тэрэнэй зургаануудай заседаниин хээээ зарлагдаха, хаана үнгэргэгдэхэ тухайнь, ямар асуудалнуудай хэлсэгдэхэ тухай Советэй Регламентаар хараалагдахан болзорто дуулгагдаа, шухала хэрэгтэй бүхы материалнуудые абадаг.

3. Депутат өөһэдынгөө эрхэ мэдэлэй хэмжээн соо Советэй болон тэдэнэй зургаануудай үгэһэн даалгабаринуудые дүүргэхэ уялгатай.

Совет, депутатска комисси (комитет) Советэй даалгабаринуудые, мүн Советэй хүдэлмэрийн Регламентые болон

депутатай эрхэ уялгануудые ямар дүүргэдэг тухайнь депутатай мэдээ шагнаха эрхэтэй.

4. Депутат комиссиин (комитет) гэшүүнийнь байжа, тэрэнэй хүдэлмэри хабаадалсадаг, дурадхалнуудые оруулжэ харагдажа байгаа асуудалнуудые зүблэхэ хэлсэлгэдэ ба шийдхэбэрийнүүдые абадань хабаадалсадаг.

5. Депутат комиссиуудай (комитетүүдэй) гэшүүн бэшэшые тэдэнэй хүдэлмэридэ хабаадалсадаг, дурадхалнуудые оруулха, м асуудалнуудые болон шийдхэбэрийн проектүүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ зүблэхэ дуунай эрхэтэйгээр хабаадалсажа болоно.

6. Советэй хаража байгаа хуули ёноной нормативна актын проект комиссиин (комитетэй) абадань шийдхэбэрийе зүбшөөхөгүй байба депутат хуули ёноной тэрэ актын проектдэ амяараа заһабари болгон өөрынгөө дурадхалые бэшэмэл маяга оруулха эрхэтэй. Тогтоогдомол гуримын депутатай оруулан заһабаринуудые Совет заатагүй хаража үзөөд, тэдэнэй дуугаа үгэлгэ үнгэргэхэ уялгатай.

7. Советэй гү, али тэрэнэй зургаануудай хүдэлмэридэ хүндэтэ бэшэ шалтагаанай нэгэнгэ бэшэ үгы байһан, мүн даалгабар болон даалбаринуудые ханалгагүйгөөр дүүргэһэнэй түлөө депутатай харюусалгые Совет тодорхойлодог.

Статья 10. Советтэ болон тэрэнэй зургаануудта депутатай эдлэхэ эрхэнүүд

1. Советэй, мүн тэрэнэй комиссиуудайнь (комитетүүдэй) гэшүүн хадаа депутат тэдэнэй хаража үзөөд бүхы асуудалнуудаар шийдхэхы дуунай эрхэтэй байдаг.

2. Депутат иимэ эрхэтэй гэбэл:

а) Советэй комиссиуудай (комитетүүдтэнь) хунгадаг ба хунгагдахы хадаа депутат тэдэнэй хаража үзөөд бүхы асуудалнуудаар шийдхэхы дуунай эрхэтэй байдаг.

б) Советэй байгуулжа байһан зургаануудта ороһон тус тус нюурнуудые тушаа, мүн Советэй хунгадан гү, али томилон хүнүүдэй кандидатуудыа тушаа ханамжаяа хэлсэдэг;

в) Советэй сессинүүдэй үзэмж хуули ёноной актуудай проектүүдые оруулдаг;

г) Советэй зүбшэхэ зүйлнүүдэй зүбшэгдэжэ байгаа асуудалнуудые хаража үзэхэ гурим болон тэдэнэй удхаар өөрын дурадхал оруулжэ ажаглалтануудые хэдэг, Советэй шийдхэбэрийнүүдэй проектүүдэй бусад актуудтань заһабари оруулжэ;

д) Советэй үмэнэ тоосодог зургаанай али тушаалта нюурай тоосоо гү, мэдээсэлгын Советэй сессинүүдтэ шагнаха тухай дурадхалнуудые оруулжэ;

е) үгэ хэлэлгэдэ хабаадалса асуудлануудые хэдэг, элидхэлшэ болон сессидэ түрүүлэгшээр хүнһөө асуудалнуудые хурадаг, мүн үгэхэ гэхэн эрилтэ табидаг, оруулжэ дурадхалнуудаа үндэһэлжэ үгэ хэлэл талбары-справка үгэдэг;

ж) Советэй сессинүүдтэ эрхэтэй хандалгануудые тунхагладаг;

з) түрүүлэгшэдэ дамжуулагдахан үгэ хэлэлгын дүүрэн тунхаглагдаагүй хэлэхэ үгын тус Советэй сессин протоколдо оруулжэ гэхэн эрилтэ табидаг.

3. Тус статья соо заагданан эрхэтэй бэлүүлэгдэхэ гурим Советэй Регламентаар тодорхойлогдодог.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИ

Статья 11. Депутадай асуулга

1. Асуулга гээшэ ниитын удха шанартай асуудалнуудаар албан ёһоной тайлбари хэхэ гү, али һанал бодолоо найруулан хэлэхэ тухай депутатай гү, али бүлэг депутатай зүгһөө сессиин Совет дээрэ тушаалта нюурнуудта хэһэн бэшмэл эрилтэ болоно.

2. Депутат гү, али бүлэг депутатууд нютагай оорын хүтэлбэрийн толгойлогшодо, тэрэнэй орлогшонорто, нютагай оорын хүтэлбэрийн зургаануудые бүрилдүүлдэг подразделениүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэ, тэрэшлэн тус муниципальна бүридэлэй газар дээрэ байдаг гүрэнэй болон бусад зургаануудай, предприяги, эмхи зургаан болон эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэ тус тустань асуулгатайгаар хандаха эрхэтэй.

3. Депутадай (бүлэг депутатай) эрилтээр асуулга тус гү, али удаадахи сессиин зүбшэхэ зүйлдэ оруулагдажа болохо.

4. Асуулга абһан зургаан гү, али тушаалта нюур Советэй тогтооһон болзрто ба гуримаарнь асуулгада бэшмэл гү, али аман харюу үгэхэ уялгатай.

5. Асуулга, тэрэндэ абһан харюу болон тэрэниие зүбшэн хараһанай үрэ гүрэнгөө Советэй абһан шийдхэбэри Советэй сесси дээрэ тунхаглагдадаг.

6. Нютагай оорын хүтэлбэрийн эрхэ мэдэлдэ хабаатай асуудалнуудаар Совет хадаа депутатай асуултаар абһан шийдхэбэрийн дүүргэлтэ тухай тогтооһон болзрто тоосоо бэлдэжэ үзэхыень тэрэ зургаание гү, али тушаалта нюурые уялгалха эрхэтэй. Бусад асуудалнуудаар асуулгада харюу үгэхэ эрхэ мэдэлтэй зургаанда гү, али тушаалта нюурта Совет хандаха эрхэтэй.

Бүлэг III.

ХУНГУУЛИН ОКРУГТО ДЕПУТАДАЙ ХЭДЭГ ХҮДЭЛМЭРИ

Статья 12. Хунгагшадтаяа депутатай харилсалга

1. Депутат оорынгөө округой хунгагшадтай холбоотой байдаг. Хунгагша, бүлэг хунгагшад гү, али суглаан нютагай оорын хүтэлбэриие нарижуулха болон бусад асуудалнуудаар депутатад дурадхалнуудые оруулжа болохо. Нютагай оорын хүтэлбэрийн зохихо зургаан тус газар нютагай хүгжэлтын социальн-экономическа программануудые абхадаа, тэдэниие хаража үзэдэг, хараада абадаг.

2. Депутат хунгагшадһанга эрхэнүүд, сүлөөнүүд болон хуулита аша тһиень хангаха талаар хэмжээнүүдые абадаг: тэдэһнээ ороһон мэдүүлгэ, голдолнуудые хаража үзэдэг, тэдээн соо хэлгэдһэн асуудалнуудые оорынгөө эрхэ гүлөөлэлгын хэмжээгээр саг соонь, үбөөр шийдхэлгэдэ туһалдаг, эрхэтэдые гүлөөн абажа хөөрэддэдэг, олонийтын хангамжа шэнжэлдэг, тиин хэрэгтэй болоо һань, гүрэнэй засагай зургаануудта нютагай оорын хүтэлбэрийн зургаануудта болон ниитын нэгдэлнүүдтэ дурадхалнуудые оруулдаг.

3. Депутат хунгагшадтаяа уулзахадаа, мүн олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдээр дамжуулан, хэжэ байһан ажал тухайгаа мэдээсэдэг.

4. Нютагай эрхэ байдалһаа дулдыдан, депутат хунгагшадтаяа ондоошые янза түхлөөр харилсажа болохо.

Статья 13. Хунгуулин округтохи хүдэлмэритэйнь холбоотой депутатай эрхэнүүд ба уялганууд

1. Оорынгөө хунгуулин округто депутат иимэнүүд эрхэтэй гэбэл:

а) ажалша коллективүүд болон эрхэтэй бүлгүүдтэй суглаанууд болон уулзалгануудые эмхидхэдэг;

б) эрхэтэдэй эрхэнүүд болон сүлөөнүүдые эбдэһэн, хуулинуудые болон нютагай оорын хүтэлбэрийн нормативна бусад актнуудые хазгайруулан баримтануудые оорынгөө эрхэ мэдэлэй зэргээр шалгадаг;

в) эрхэтэдэй эрхэнүүд болон сүлөөнүүдтэ хабаатай федеральна болон республикын хуули дүримүүдые, нютагай оорын хүтэлбэрийн зургаануудай нормативна актнуудые хазгайруулан эбдэһэн усадхаха гэһэн эрилтэ табидаг;

г) депутат ажал ябуулгынгаа асуудалнуудаар ямаршые шатын зургаануудта хандадаг.

2. Оорынгөө хунгуулин округто депутат иимэ уялга дүүргэдэг гэбэл:

а) хунгагшадһанга үмэнэ байд гээд лэ тоосоодог;

б) Советэй болон тэрэнэй зургаануудай абһан шийдхэбэринүүдые, мүн тэрэшлэн хунгалтын урда абһан программануудаа бэелүүлхэ талаар Советэй эрхилһэн хүдэлмэри тухай хүн зондо дуулгадаг;

в) округой хунгагшадһан аша туһада хабаатай Советэй болон тэрэнэй зургаануудай абһан шийдхэбэринүүдые дүүргэхэ хэрэг эмхидхэлгэ болон тэрэниие шалгалгада хабаадалсадаг;

г) олонийтын һанал бодол, хүн зоной, ниитын нэгдэлнүүдэй хэрэглэмжэ болон эрилтэ хүсэлнүүдые шэнжэлдэг, Совет болон тэрэнэй зургаануудта тэдээн тухай дуулгадаг, тэдэниие хангахын тулада дурадхалнуудые оруулдаг, хууляар хараалагдаһан бусад хэмжээнүүдые абадаг;

д) оорын хүтэлбэрийн элдэб түхэл маягуудые дэлгэрүүлхэ, эрхэтэдэй социальна эдэбхиие дээшлүүлхэ, мүн гүрэнэй, нютагай болон ниитын хэрэгүүдые хүтэлбэрилгэдэ тэдэниие хабаадуулха хэрэгтэ туһалдаг.

3. Депутат болбол предприяги, эмхи болон эмхи зургаануудай ажыхын ажал ябуулгада, мүшхэлтын болон мүрдэлгын зургаануудай, сүүдүүдэй хаража байгаа хэрэгүүдээр шийдхэбэри абалгадаһн оролсохо ёһогүй.

Статья 14. Хунгагшадһан үмэнэ депутатай тоосолго

Депутат хэжэ байгаа хүдэлмэри тухайгаа, хунгалтын урдахи программһанга дүүргэлтын ябаса тухай округойнгоо хунгагшадһан үмэнэ байд гээд лэ тоосоожо байха уялгатай.

Хунгагшадһан эрилтээр депутатай ээлжээтэ бэшэ торсоон хэгдэжэ болохо.

Статья 15. Хунгагшадһан үмэнэ тоосоходонь, тэдэнтээе уулзалга эмхидхэхэдэнь, туһаламжа үзүүлхэ тухай

Округойнгоо хунгагшадһан үмэнэ тоосоходонь, уулзалгануудые үнгэргэхэдэнь шухала эрхэ нүхэсэлнүүд хангагдадаг. Нютагай оорын хүтэлбэрийн, гүрэнэй болон муниципальна предприяги, эмхи зургаан болон эмхинүүдэй зохихо зургаанууд депутатай гуйлтаар түлөөлөггүйгөөр таһалга, танхимуудые сүлөөлжэ үгэдэг, депутатуудай тоосоонуудай, хунгагшадһан уулзалгануудай хэзээ, хаана үнгэргэгдэхэ тухайнь эрхэтэдэ мэдээсэдэг, уулзалгануудта хабаадалсагыень депутатай урилгаар өһөдэһнгоо түлөөлөгшэдые эльгээдэг, ондоошые туһаламжа үзүүлдэг.

Статья 16. Депутадаһань болюула

"Буряад Республикадахи нютагай оорын хүтэлбэрийн түлөөлэлгэтэ зургаанай депутатые тэрэһнэнь болюулха гурим тухай" гэһэн Буряад Республикын Хууляар хараалагдаһан ушарнуудта, мүн тэндэ хэлгэдһэн гуримаар хунгагшад депутатые тэрэһнэнь болюулжа болохо.

Бүлэг IV.

ГҮРЭНЭЙ ЗУРГААНУУДАЙ, НЮТАГАЙ ООРЫН ХҮТЭЛБЭРИН ЗУРГААНУУДАЙ БОЛОН ТУШААЛТА НЮУРНУУДАЙ ДЕПУТАДАЙ ХАРИЛСАН АЖАЛЛАГА

Статья 17. Тушаалта нюурнуудтай хойшолуулалтаггүй уулзажа хөөрэддэхэ депутатай эрхэ

Советэй эрхэ мэдэлдэ хабаатай, мүн депутатай ажал ябуулалгатайнь холбоотой асуудалнуудаар депутат хадаа гүрэнэй засагай зургаануудай, нютагай оорын хүтэлбэрийн зургаануудай, мүн тус муниципальна бүридэлэй газар дээрэ байдаг предприяги, эмхи зургаан болон эмхинүүдэй, ниитын нэгдэлнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд болон бусад тушаалта нюурнуудтай депутатай үнэмшлэлгээ харуулаад, хойшолуулалтаггүй уулзажа хөөрэддэхэ эрхэтэй.

Статья 18. Депутадай хандаһан асуудалые тушаалта нюурнуудай хаража үзэхэ талаар уялганууд

1. Депутадай ажал ябуулгатайнь холбоотой асуудалнуудаар депутатай хандаһан республикын гүрэнэй засагай зургаанууд, ниитын нэгдэлнүүд, тэрэшлэн предприяги, эмхи зургаан болон эмхинүүд, тушаалта нюурнууд депутатай хандалгада харюу үгэхэ гү, али эрижэ байгаа дансанууд болон мэдээнүүдыень хэлсэлһэн болзор соогоо үгэхэ уялгатай.

2. Депутадай хандалгаһаа уламжалан, ямар нэгэн асуудалнуудаар нэмэлтэ шалгалта гү, али нэмэлтэ шэнжэлэлгэ хэхэ хэрэгтэй һань, тус статьягай нэгдэхэ хубида заагдаһан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд болон тушаалта нюурнууд депутатай хандалгые абһан үдэрһөө хойшо гурбан үдэрһэй туршада энээн тухайгаа депутатадта дуулгаха уялгатай.

Хандалгыень хаража үзэхэ эсэсэй болзор тухай бэшэжэ гэршэлхэ гэһэн эрилтэ депутат табиха эрхэтэй.

3. Депутат хандалга соонь табигдаһан асуудалнуудые хаража үзэхэдэнь, тэрэндэ сэхэ хабаадалсаха эрхэтэй. Хаража үзэхэ үдэр тухайнь депутат уридшалан мэдээсэгдэхэ ёһотой. Тиин энэнь гурбан үдэрһөө наанатаха ёһогүй.

Статья 19. Мэдээсэл абаха ба тарааха депутатай эрхэ

1. Депутат нютагай оорын хүтэлбэрийн зургаануудай абһан документнүүдээр тогтоомол гуримаар хангагдаха, мүн тэрэшлэн республикын гүрэнэй засагай зургаануудай болон ниитын нэгдэлнүүдэй албан ёһоор тарааһан документнүүдтэй, мэдээсэлэй болон тайлбари үгэһэн бусад материалнуудтай танилсаха эрхэтэй.

2. Гүрэнэй засагай болон нютагай оорын хүтэлбэрийн зургаануудта, мүн тус муниципальна бүридэлэй газар дээрэ байдаг предприяги, эмхи зургаан болон эмхинүүдтэ, ниитын нэгдэлнүүдтэ депутатай хандахада, зохихо тушаалта нюурнууд депутатай ажал ябуулганды хабаатай асуудалнуудаар мэргэжэлтэдэй зүбшэл үгэхэ хэрэг депутатадта хангадаг, тэрэндэ хэрэгтэй мэдээсэл болон дансануудые үгэдэг. Гүрэнэй болон хууляар хамгаалагдадаг бусад нюуса болодог мэдээсэлнүүдтэй федеральна хуули дүримүүдэй ёһоор танилсадаг.

3. Депутат оорынгөө депутатай ажал ябуулгын асуудалнуудаар олондо мэдээсэл тараадаг нютагай хэрэгсэлнүүдтэ үгэхэлэхэ булоу эрхэтэй. Депутадай үгэһэн материал тэрэнэй зүбшөөлөггүйгөөр хинан заһагдадаггүй.

Бүлэг V.

ДЕПУТАДАЙ АЖАЛ ЯБУУЛГЫН ГОЛ ЛАБ НАЙДАМЖАНУУД

Статья 20. Депутадаһанга ажал ябуулгые бэелүүлхэ үедэнь үйлдэбэрийн гү, али алба хаалгын уялгануудые дүүргэлгэхэ тэрэниие сүлөөлэлгэ

1. Советэй сессиин, тэрэнэй зургаануудай заседанинуудай үедэ болон бусад ушарнуудта депутат үйлдэбэрийн гү, али алба хаалгын уялгануудаа дүүргэлгэхэ Советэй дуулаһанай үндэһөөр сүлөөлөгдэдэг. Тэрэ үедэнь нютагай бюджетэй мүнгэ зөөриһөө хүдэлдэг газартань салин хүлһэниинь түлэгдэдэг.

2. Салин хүлһиень тэрэ үедэ ямар хэмжээгээр, гуримаар түлэхэбгэжэ Совет тогтоодог.

3. Ажадаа ерэнгүй байжа болохо тухайгаа депутат гурбан үдэрһөө наанатуулангүй предприяги, эмхи зургаан болон эмхингээ захиргаанда мэдээсэхэ уялгатай.

Статья 21. Депутадай ажал эрхын лаб найдамжа

1. Депутат зохихо Советэй зүбшөөлөггүйгөөр предприяги, эмхи зургаан болон эмхин захиргаанай үүсхэлээр ажалһаа, мүн хургуулиһаа гаргагдаха ёһогүй.

2. Советэй зургаануудта саг үргэлжын үндэһөөр хунгагдан депутат түрүүн хүдэлжэ байһан газарһаа (албанһаа) федеральна хуули дүримүүдээр тогтоогдоһон гуримаар гаргагдаха ёһотой.

3. Депутадай саг үргэлжын үндэһөөр Советэ хүдэлһэн сагынь мэргэжэлээрнь олгогдодог юрэнхы ба таһалгаряагүй ажалһан стаждань, мүн салин хүлһэндэнь процентһнэ нэмэлтэ тогтоохо ба олон жэлдэ хүдэлһэнэй түлөө (тус предприягита мэргэжэлээрэ хүдэлһэнэй стажай түлөө) нэгэ дахин үгтэхэ мүнгэ абаха, олон жэлдэ хүдэлһэнэй түлөө процентһнэ нэмэлтэ абаха, жэлэй туршада предприягийн хүдэлһэн дүнгөөр мүнгэ абаха эрхэ олгодог хүдэлмэрийн стаждань, тэрэшлэн хүнгэлэлтэнүүдтэй ба булюу хэмжээтэй пенси абаха тушаалда гү, али мэргэжэлээр хүдэлжэ байтараа депутатаар хунгагдан һань, тиимэ пенси эрхэ олгодог ажалһань стажда нэмэжэ оруулагдадаг. Тиин депутатай эрхэ түлөөлэлгээ болюуланһаа хойшо гурбан харын туршада ажалда ороо һань, ажалһань таһалгаряагүй стаж заһдаа үлэдэг.

4. Саг үргэлжын үндэһөөр хүдэлдэг депутатай эрхэ түлөөлэлгын дүүрэхэдэ, тэрэндэ хуушан ажалһань (тушаалһань) үгтэдэг, харин тэрэнэй үгы һань, тэрэ хүдэлһэн газартань *(албандань) түрүүшынхитэйнь адли ажал (тушаал) үгтэдэг гү, али өөрөө зүбшөөгөө һань, тиимэ ажал ондоо предприяги, эмхи зургаан болон эмхидэ олгогдодог.

5. Саг үргэлжын үндэһөөр Советэ хүдэлдэг депутатадта "Буряад Республикадахи муниципальна албан тухай" гэһэн Буряад Республикын Хуулигаар тааруугаар социальна лаб найдамжанууд олгогдодог.

Статья 22. Депутадай эрхэ түлөөлэлгээ бэелүүлхэ материално-финансын эрхэ нүхэсэлыень хангалга

1. Депутадай эрхэ түлөөлэлгээ бэелүүлхэдэ гаргаһан гаргашыень, мүн аргын байбал, гаргаһан хубийн сагыеньшые нютагай бюджетэй зөөриһөө мүнгөөр тэхэрюулхэ гурим болон хэмжээнь Совет оорынгөө нормативна актаар тодорхойлодог.

2. Саг үргэлжын үндэһөөр хүдэлхөөр Советэ ороһон депутатадта хүсэндөө байгаа хуули дүримүүдэй ёһоор салин хүлһэн эндэ хүдэлжэ байха үедэнь

(Түгэхэлынь 4-гэхи шюурта).

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИ БУРЯАД РЕСПУБЛИКАДАХИ НЮТАГАЙ ӨӨРЫН ХҮТЭЛБЭРИЙН ТҮЛӨӨЛЭЛГЭТЭ ЗУРГААНАЙ ДЕПУТАДАЙ ЭРХЭ УЯЛГАНУУД ТУХАЙ

(Түгэсхэл. Эхишиш 2—доху, 3—даху ноурнуудта).

нютагай бюджетдээ түлэгдэдэг.

Депутат тус муниципальна бүридэлэй газардээрэ (таксиһаа бэшэ) пассажирска бүхы янзын транспортда билет ээлжээгүйгөөр абажа, миинтээр ябаха эрхэтэй. Тэрэ гаргашань нютагай бюджетдээ абтажа, транспортна предпрятияда гү, али депутадта өөртэнь тэхэрюулэгдэдэг. Депутадайнгаа үнэмшэлгөөр тэрэ ябадаг.

4. Депутат тус газар дээрэхи гүрэнэй болон муниципальна предпряти, эмхи зургаан болон эмхиин телефонно болон бусад хэлхээ холбооо үнэмшэлгээ харуулжа хэрэглэхэ эрхэтэй.

5. Депутадай ажал ябуулгы материальна талаар хангажа, нютагай өөрын хүтэлбэрийн зургаануудай, предпряти болон эмхи зургаануудай гаргашань Соведай хуули ёноной актуудаар хараалагдаһан гуримаар нютагай бюджетэй мүнгэ зөөриһөө түлэгдэдэг.

Статья 23. Удаанаар ажаллажа шадахаяа болитороо гэмэлтүүлдэгдэн гү, али ондоогоор бэемень муудхууланай түлөө депутадта мүнгэ түлэлгэ

1. Депутадайнгаа эрхэ түлөөлэлгэ бэелүүлжэ байха үедэнь мэргэжлэтэ ажал ябуулгая сааһаа эрхижэ шадахаяа болиторынь депутадые гэмэлтээжэ гү, али ондоогоор бэемень муудхуулан ушарта ажаллажа шадахгүй байһан үедэнь Соведай шийдхэбэрээр, тэрэнэй тогтоонон хэмжээгээр нютагай

бюджетдээ мүнгэн түлэгдэжэ болохо.

2. Наһа барахадань гү, али депутадайнгаа эрхэ түлөөлэлгэ гүйсэдхэжэ ябатараа тэрэ депутат нүгшэбэ гэжэ сүүдэй мэдэрээ һаань, Совет хадаа депутадай гэр бүлэдэ хохидононой нэгэ дахин түлэхэ, мүн тэжээдэг хүнөө алдаһанай пенси тогтоохо гэхэн шийдхэбэри абажа болохо.

Статья 24. Депутады сэрэгэй албанда болон сэрэгэй түр зуурын хуралсалда таталгаһаа сүлөөлэлгэ

Депутат эрхэ түлөөлэлгээ бэелүүлжэ байха үедөө сэрэгэй албанда болон сэрэгэй түр зуурын хуралсалда таталгаһаа Россин Федерациин хуулин ёноор сүлөөлөгдэдэг.

Статья 25. Депутадай ойроо хүртэшгүй байлга

Депутат (гэмтэ ябадал хэһэн газартаа баригданһаа бэшэ ушарнуудта) тус муниципальна бүридэлэй газар дээрэ Буряад Республикын Прокуророй зүбшөөлгүйгөөр баригдажа хаагдаха, байдаг гү, али хүдэлдэг газартаа нэгжэгдэжэ, түрмэдэ хаагдаха, улоовно харюусалгада хабаадуулагдаха ёногүй.

Бүлэг VI.

ТУС ХУУЛИИЕ ЭБДЭНЭ-НЭЙ ТҮЛӨӨ ХАРИУСАЛГА

Статья 26. Депутадай ойроо хүртэшгүй байха ёһые эбдэһэнэй, тэрэнэй хуулита эрилтэнүүдые дүүргээгүйн, мүн депутадай эрхэ түлөөлэлгээ дүүргэлгэдэнь хаалта хэһэнэй түлөө харюусалга

Депутадай ойроо хүртэшгүй байха ёһые гуримшуулан тус Хуулин дүримүүдые гүрэнэй болон бусад зургаануудай, предпряти, эмхи зургаан болон эмхинүүдэй тушаалта болон бусад ноурнуудай зүгһөө эбдэһэнэй, депутадай хуулита эрилтэнүүдые тэдэнэй дүүргэнгүй байһанай, депутадай эрхэ түлөөлэлгээ бэелүүлхэдэнь хаалта хэһэнэй, мэдээсэлнүүдые үгэхэ тухай тус Хуулиар тогтоогдоһон болзорые сахяагүй гү, али эли мэдээжэ худал мэдээсэл үгэһэнэй түлөө тэдэнэр хүсэндөө байгаа хуули дүримүүдээр хараалагдаһан харюусалгада хабаадуулагдадаг.

Статья 27. Депутадай нэрэ хүндэ болон нэрэ түрэдэнь халдаһанай түлөө харюусалга

Депутадайнгаа уялга дүүргэхэдэнь хаалта хэжэ зорилгоор депутадта, тэрэнэй бүлын гэшүүдтэ, түрэл хүнүүдтэнь хуули бусаар баадхан нүлөөлхөнэй, депутадые олоной үмэнэ доромжолһоной, тэрэшлэн тушаалта эрхэ түлөөлэлгээ бэелүүлхэ үедэнь өөрынь доромжолһоной, мүн депутадые хардаһанай гү, али депутадай ажал ябуулгынь хазгайруулан мэдээсэл тараһанай түлөө тэдэ ноурнууд хүсэндөө байгаа хуули дүримүүдээр тогтоогдоһон харюусалгада хабаадуулагдадаг.

Статья 28. Депутадай ажалай эрхын лаб найдамжануудые эбдэһэнэй түлөө харюусалга

Тус Хуулиар тогтоогдоһон депутадай ажалай эрхын лаб найдамжануудые

предпряти, эмхи зургаан болон эмхинүүдэй тушаалта ноурнууд эбдэһэнэй түлөө тэдэнэр хүсэндөө байгаа хуули дүримүүдээр хараалагдаһан харюусалгада хабаадуулагдадаг.

Бүлэг VII.

ТҮГЭСХЭЛЭЙ ЗҮЙЛНҮҮД

Статья 29. Хуули ёноной актууда тус Хуулигай тааруу болголо

1. Хуули ёноной норматив актуудые тус Хуулигай тааруу болгохынь Буряад Республикын Президентдэ, Буряад Республикын Правительствада, нютагай өөрын хүтэлбэрийн зургаануудта дурадха.

2. Тус Хуулин хүсэндөө ороһонхоо хойшо:

“Буряадай ССР-эй арадай депутадудай нютагай Соведаудай арадай депутадудай эрхэ зэргэ тухай” 1990 оной октябрийн 16-да абтаһан Буряадай ССР-эй Хуулине хүсэгүй болоһондо тоолох

Статья 30. Тус Хуулин хүсэндөө орохо гурим

Тус Хуули албан ёноор толилогдоһон үдэрһөө хойшо хүсэндөө ородог.

Буряад Республикын Президент А.В.ПОТАПОВ

Улаан-Үдэ хото, 1996 оной июнийн 19, № 313-1

ТЭЭМЭНДЭ фермертэй

уулзажа, хэды үгэ андаадабаб. Тэрэм хэды залуушые һаа, ажабайдалай амта үзэжэ ябаһан хүбүүн байба. Газаань ашаанай автомашина “Сороковко” хоёр байна. Тэрэ хоёрые хараад, иигэжэ һонирхобоб:

—Үбһэнэй машина, техникэ бии гү?

—Үбһэ сабшаха косилка бии. Энэ хоёр машина, тракторнай хоюулан заһабарилагдаад байна. Хүн миингээр заһаха бэшэ аад, гайтай даа. Энэ “Сороковко” түхэлэй тракторые гурбан хүн Петровскахоо абаа һэмди. Жэлэй һүүд тээшэ ябажа байһан саг аад, миин “тяб-ляб” гэлдээ хаяһан байгаагша.

Мүнөө тэрэ гурбан тракторнай бултадаа эбдэрхэй. Абаһаар гурбадахи жэлээ унабашые, дүүрэн ашаглажа байһан бэшэбди. Иимэл шанар муутай техникэ гаргажа, хүдөөгэй зоной хүдлые “хүхэнэ” бэшэ аал даа. Болзорһоо урда эбдэрхэдэнь, завод өөһөдөө хүл дээрэнь гаргажа үгэдэг, урданайхи мэтэ хуулида баригдадаг һаа, һайн һааб даа. Тимэ бэшэ сагай эрхэ соо яахаш аргагүй. Мэхэлэгдэд лэ һалаалди даа... Жэл болонгүй эбдэржэ захалаа һэн.

Эдэ хэлэгдэһэн үгэнүүд юу гэршлэнэ, юу тайлбарилнаб? Эли байһал даа. Заводой хуули мэршээд-хабсаргаһадай харюусалгагүй болоһоной, нийтш байгуулалтын эрилтэ, хиналтагүй байдалда шэлжэрһэнэй ушараар иимэ шанараа алдаһан онһон машина гаргагдана бишуу. Ойрын сагуудта ороной саашанхи хүгжэлтэ тухай шэнээр бодомжолһон гүрэнэй ашарадай байгуулгые нэргээгээгүй һаа, технологи гээшэ муудаһаар, шаардаһаар.

Мүнөөдэрэй байдалаар харахата, хүдөө ажахын һалбари гүрэнэй анхаралһаа хажуу тээ гэхэ гү, хэрэгсээгдэхээ болонхой.

ХЭЗЭЭ ӨӨДЭЛХЭ ХҮДӨӨ АЖАХЫ БЭ?

Хүдөө ажахын ашаг ехэтэ олзо, оршоһоо нийтын байгуулалтын үйлдэбэри, ажалшадай ажана тэниглэн баян һуудал сэхэл дулдыдадаг гэжэ хүн бүхэндэ ойлгосотой юм бээ. Харин мүнөө ажахын адууһа малай тоо толгой (хэды жэл урда тээхитэй сасуулахата) хахадтаа ороо. Зарим нютагуудта бүри гурбанай нэгэ хуби үлэнхэй. Иимэ “хүгжэлтэйгөөр” хайшаа ошожо ябанабиди?

Ажахын жэлэй түсэбшые гэжэ байхагүй. Анхандаа хэһэнэйнгээ зэргээр салын абадаг, хэрэгэйнгээ үрэ дүнгөөр шагналда табигдадаг юм бэлэй. Ажахын тоосоон арадай байдал, һуудалые һайжаруулаха талаар мэргэн “түлхюур” мэтээр ойлгогдодог һэн. Зүб даа, ажахын тоосооной уда ханар ямаршые сагта өөрынһөө мэргэн бодолые мэдүүлжэл байха ори галса харгы ха юм.

Алмаха, арьбалха болоод экономикын шугам хазгайрһаар, үсэд һүүлдэ “хүхүүли намагай” эзгүй балшагта орожо хосороо. Экономикоёо абарха асуудал дууданагүй. Тэрэ зүг тээшэ гараа һарбайха хүншые үгы ха.

Зүблэлтэ засагай зөөриие зориута үгы хэһэнэй эсэстэ, зүридөөн сооһоо зөөриин эзэд тодорно бээ гэхэн шахардуу үе тохөөлдөөд байна. Энэ алхам элди багатайшые һаа, үшөө удаан саг соо унжыла. Эрхэтэн бүхэнэй эдэлжэ ерэхэн энхэ тэгшэ эрхэ—хуулин газар тээ үлөөд, эрдэм гэгээрэлэй, мүн элүүрые хамгаалха яаманай шухалын шухала асуудалнууд баһал сагай долгиндо түригдэжэ, нийтэ арадай дура зоригһоо хадуурба.

Газарые эзэтэй болгохо гэхэн уряа миин соностоод лэ, саашаа ябуулагдангүй һаатаһаар. Юуб гэхэдэ, хүдөө ажахын орхигдошоо.

Иимэл ушарһаа минни хоёрэдэһэн фермер—Галданов Цэдэнэй хэлэгшээр худалдажа абанан “Беларусь” түхэлэй тракторын гурба һара ябаад, эбдэрээ даа. Тэрэ суг абанан фермернүүдэй Г. Ф. Будаевай, А. А. Гармаевай тракторнууд баһал байшанхай. Иимээр яажа урагшаа дабшахаб, аргагүй...

Колхоз болон совхозуудые бээ даанан тусхайта “ноурнууд” болгон, нийтэ түбһөө хүтэлбэрлэхөөр түсэблэгдэһэн ябуулгые бодото хэрэг дээрэнь бэелүүлжэ шададаггүй һэн. Тэрэ

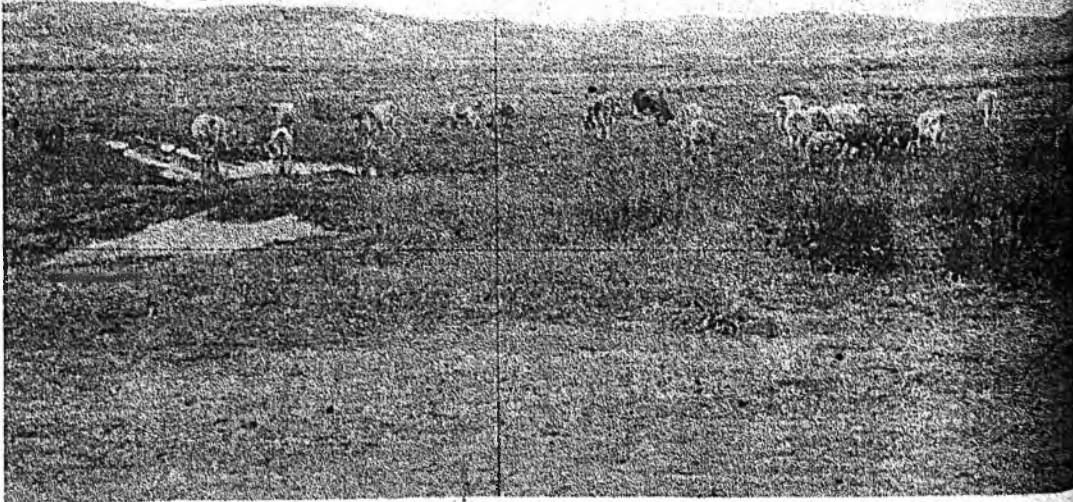
партийн съезднүүд дээрэ баталан абтанан “директивүүд саарһан дээрээ үлээ һэн гэхэ гү, ажахын тоосоондо ороһон хамтаралнуудай ажал ябуулгые дээдын газарһаа хинадаггүй, шалгадагүй өөрынь “урасхал” соо орхиһоной хойшололгоор хүдөө ажахын экономико доройтоо һэн” гээд элирнэ.

Мүнөө бии байһан фермернүүдэй олонхын үнгэрһэн эдэ жэлүүд соо гүрэндэ мүртэй юумэ оруулаагүй, харин анхан тушаажа абанан малаа хахадтань оруулаа, үшөө

заримашуул хорёогоо хаажа гансал амыа хараһан хотон болоод үлэбэд. Иигэжэ нийтын ажаһанан һандаран һалажа байхата, хүдөө ажахын талаар дээдын яаһа захиргаанууд хайшаа хаража, бодожо байһан юм.

Иигэжэ эзэн бусаар арадай нийтэ баялигта хандажа байһан саг хэзээ түгэсэжэ, бодото үшэ зүб хэрэгүүдээр нэлгээгдэ гээшэб? Сэдхэлдэ ехэл хүдөө да!

Д. ШАГДАРОВ

Тунга ногооной шэмэтгэйдэ.

В.ВАНЧИКОВАЙ

ХТОНУУДАЙ хамтын байрда олон хүдэлмэришэд ажлашгүй, муу эрхэ байдалда ажлашуна. Жэшээн, тэдэндэ урьдхаламжын мүнгэ харбайгаад, тэр-барихадань туһалаад, техникээр хангаад, газар талалжа үгөө наа, эдэ хүнүүд хуахал даа.

Тэд хаанаа мүнгэ олохоб? Хэдэн миллиард түхэриг жэл бүхэндэ хүдөө ажaxyда аргагшалагдана. Газар зээлээр, олон жэлээр, хубидань, бүхы наан соонь хүрэхөөр үгэхэ ёготой.

Олон газарта фермер хүндэ амардше эрхэ байдал амардоггүй. Мүнтүбэй Россин газар хурьхэтэ областнуудай эдэ ехэ газар эзэгүй, миин

бэгэй үхибүүн" гэе наа, алдуу болохогүй. Субботнигуудта олон зоной албадуулан суглуулжа абанан овоц хуу үжөөн налгаагдаад, хаягдадаг байгаа. Зарим баазанууднаа гансал "нюуса" хулгай боложо, партийна ноёдто садатарын үгтэдэг байгаа ха юм даа. Гансал телефоной трубка үргөөд лэ, ноёд баазааа хэрэгтэй юумзээ абадаг байхан.

Манай эндэ фермернүүдэй курсанууд эмхидхэгдэхэ ёготой. Жэшээн, Великобританида, Голландида тиимэ курсанууд хүдэлдэг, элдэб пособи хэблэгдэдэг байха юм. Манай эндэ фермер болохоб гэжэ хананан хүн бүхы олон бэрхэшээнүүдхэ айна. Хари

кооперативуудай дээдын зургаан - Таряашанай национальна совет болоно. Энэ совет кооперативуудай эрхэнүүдые хамгаалдаг, мүнөө үеын технологи нэбтэрүүлхэдэ туһалдаг, ажалхүдэлмэрийн эрхэ байдал хайжаруулдаг. Энэ үшөө директорнүүдэй, менеджер - нүүдэй коллеги гэжэ байдаг. Жэлдээ нэгэ дахин фермернүүдэй хамтын суглаан болодог. Кооперативуудай мүнгэн сан яагаад хэрэглэгдэнэб гэхэдэ, ехэнхи хубинь ажалай бүтээсэ дээшлүүлгэдэ үгтэнэ. Харин бэшэ мүнгэнийн фермернүүдтэ өөхэдтэнэ дамжуулагдадаг. Зүгөөр хэды шэнээн продукци тушаагаа нэм, тэды шэнээн мүнгэн өөртэнэ орохо.

Ажахын ажаглалта

БАЙДАЛ ОРЁОЖОНООР

Хэр угаа Ага найман эсэгийн бурядууд адууна малаараа хоолойгоо тэжээжэ, хубсалжа байхан түүхэтэй ааб даа. Харин мүнөө хони хурьгадайн, тугал буруунуудайн хүрэгүүдэй нюдэн дээрэ үсөөржэ байхада, саашааа зоной нуудал байдал түгшүүрилтэй болохо түхэлтэй. Нёдондо, урда жэлэйхидэ орходоо, мяха, һү, нооно үйлэдбэрилгын хэмжээн хоёр дахин доошолоо.

Агын округой ажахын гол халбари - мал ажалай байдал хаража үзэхэдэ, Урдын Совет засагта, дала гаран жэл соо иимэ уналга оройдоо үзэгдөөгүй. 1941-45 онуудай шуната шэрүүн дайнай үедэше зон хооно нойтоор ябажа, мал адуунаа барижа шадахан гээд тобишолоор. Дайнай эхиндэ 193,3 мянган хони ямаан тоологдоон наа, 1945 оной январийн 1-нэй байдлаар тэрэ оройдоол 8 мянгаар үсөөрхэн, 185 мянган толгойдо тогтоон байгаа. Харин реформын эхилхээр гурбан жэлэй турша соо 700 гаран мянган жэжэ малнуудайн гурбанайн нэгэн үлөөд байна. Жэлэй 200 мянгаар хонидоо хороогоод, хүлээгдэжэ байхан хорёо мянган хурьгаар гаршалаа бүглэжэ, "нохой тахалха" юумэн үгы гэшээ ааб даа. Нүүлэй жэлнүүд соо эбэртэ бодо малнууд хорёод мянгаар хороо. Адуунше үүсэ шаруулан ба бэлгэсэлэ болохоор, ниирэнтэхэ тээшээ тэгүүлбэ. Зарим ажахынуудта хамтынгаа хэдыхэн үнээдые шобторхоёо болишонхой. Адуу малай ашаг шэмэнь урдынхитай жэшэхэ аргагүй. Үнээнхээ 400-600 килограмм һүн наагдажа, гурба-дүрбэн дахин доошолоо.

Тоно түлшэ, техникэ зэмсэг, электрын элшэ хүсэн болон промышленностиин гаргадаг бэшэ эд хэрэгсэлэй сэнгүүдые зоргоорнь табижа, колхоз, совхозуудые хоолойгоорнь бахалуурдан хандаргажа байхада, тэдэнэй тэсэхэ туйлахань гайтай боложо байна янзатай.

Хүдөөдэ хэдэн жэлэй туршада мүнгэ салин харадаггүй байхадаа, мал адуунаараа бүхыгөө бүглэн хангана гэшээ ааб даа. Тараад суглархан хамтаралнуудайше хубияа хаагаад, тэндэнхээ гарагшадайше гүрэнһөө туһаламжагүйгөөр туйлахань бэрхэ болоод байна. Хамта үмсынхөө хони хурьгадые хахад мэшээг талхаар андалдажа, хоолойгоо тэжээдэг болохон ябадал үсөөн бэшэ. Угайдахаа харууналхань малын хулгайда орожо, гарзада унагаана. Хүдөө ажалтание хаташатарын шобторхо, үри таринуудаар нэрбэхэ ушарнууд түргэдэшоо. Энээн дээрэнхэ Агын районхой хойто талын хэдэн ажахынууд, тодорхойбол, Аргали, Шулуутай, Хойто-Ага, Сахиурта оройдоол нэгэ-нэгэ отара хонитой, 60-70 үнээдтэй үлөөд, тарья талха тариха бирангагүй. Үмсэдөө буруутай үнээнхээ саанаа тоолохо малгүй болохон айлууд улам бүри олошорно.

Хамта ба хубине хашаха хайраха зургаанууд бии. Тэдэнэй нэгэн эдэе хоолой корпораци болонтожо байна хэбэртэй. Нёдондо хабар эндэнхээ зууршалжа абтахан үрэнхэ хүрэнгэ, тоно түлшэ туһа үзүүлхэнше наа, үри бусаалтань үнөөхил мяха шүлөөр хэгдээ, бултынь бүглэжэ бирангагүй. Үритэ хүн өөдөлхөгүй гэдэгтэл, бүхыгөө тулажа бусааха баатай болонхой. Гүрэнэй жасада үгтэнэн хоол хошын зүйлэй түлөө абтаха 4-5 миллиард түхэригэй хэмжээнэй нэмэлтэ мүнгэн элһэ руу үрүлхэн уһандал шэнгэшөөд, үмсын үйлэдбэрийн үргэхэ мүнгэн үлэнгэй янзатай.

Иимэ зэбүүн сагай тохёолдоод байхада, урдынхидал адли дээдын засаг түрэнхөө дэмжэлгэ эрээд, һууха гурим мүнөө үгы гэжэ улад зон үшөө ойлгоодүй зандаа шэнги. Ажалаа шангадхаад, адууна малаа үдхөөд байбал, хамта байхын бараагаар, бардын хусаагаар ябадаг заримашуул олон лэ. Эндэ тэндэ эб нэгэдэлээ баримталхаяа болижо, эхи захигүйшүү тэмдэгтэй нютагууд дайралдадаг. Урдын магтаалтай Хара-Шэбэр, Сагаан-Ула, Согто-Хангил, Зүдхэй мэгын томо баян колхозууд үнэн дээрэ орёожолгын урдааа тэнсэжэ, тэсэжэ биралсангагүй гэжэ тэмдэглэмээр.

Харин хэээе наһаараа "хэнзэхэн" ябахан ажахынууд туйлалдаад байна. Жэшээн, Тугшан, Шандали, Хүнхэр, Урта, Хүһөөтэ, Бооржогонтой нютагууд энэ сагай эрхээр үшөө малтай, тарья талха ургуулдаг байна. Эб эмхиеэ алдаагүй, хэр угаа хэнэн хэрэгтээ хананхатай, харюусалгатай байханайн үрэ дүн гэжэ тухайлхаар. Тугшанай "Онон" ажахые абаад үзэхэдэ, 12 мянган хонидтой, 600 гаран үбэртэ бодо малтай, тэдэнхэнхээ 200 үнээдые наажа байна. 2 мянга гаран гектарта тарья таряд, өөхэдынгөө тээрмэд талхан болгоод, хилээмэ халаашаараа таһалданагүй. һү тарагаа, мяха шүлээе буйлуулаад наймаанда гаргажа, оролон мүнгөөрөө үдэрэйнгөө хэрэглэмжые хаагаад байхые оролдоно.

Үнэндөө болоходо, Дулдаргын район алишье талаараа халта өөдэргэ янзатай. Мал адуунаангаа тоогоор урдань хоёр-гурба дахин булигдадаг байхан аад, мүнөө тэнсэбэ. Эндэхэ захиргаанай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд байдалаа барихын тула бага бэшэ хэмжээ ябуулгануудые бэлүүлхэ шэглэлтэй.

Һаянай округой түгшүүрилтэ тулюур байдалаар дээдын засаг зургаануудай урда хэдэн ехэ асуудалнууд табигдаад байна. Тойрогой захиргаанай толгойлогшо һэлгүүлэгдээ, нэн түрүүн албата зонойнгоо ажаһуудалые зөөлөрүүлхэ талаар хүдэлмэрээ эхилбэ.

Зүгөөр ажайлэдбэрээ нэргээхэ, адууна малаа арьбажуулха тухай хөөрэлдөөн үшөө болоодүй. Сагын ойртоо ёготой.

Ц. ГОНГОРОВ.

МААНАДЫЕ ХЭН ТЭЖЭЭХЭБ?

Хүдэлмэришэд гэшээб? Тээдшье үшөөнэй колхоз, совхозууд үшөө дарахан тахяадал адли хананангаа газар дэрлээд эхлэхэ бэшэ, дэлгүүрэй эрхэ байдалаар тэрэ газараа ороондоо хубаажа абаха, үшөө арендаторнууд болохо ёготой. Үгы наа, "банкрот" болобош гүүлээд, тэрэ колхоз урагдаха ёготой.

Гүрэнүүдэй фермернүүд ямар эрхэ байдалда хүдэлнэб гээд хараад үзэе. Үнгэрхэн жэлдэ би 30 хүнтэй суг Голландяар ябажа, стажировко гаража ерэнхэн гэшээб. Гурбан нара соо тэндэ байхадаа, олон юумэ толгойдоо хадуужа ерээ нэм. Голландийн фермернүүдые харанан хайт. Одоол баянууд даа. Нэгэ усадьбье тойроод таряалан, теплицэнүүд... Тэрээ руу ошоходо, дардам һайн харгы татагданхай. Мүнөө үеын технологёор хангагдалан овоцхранилицинууд, тэрээн соонь нэгшье овоц гутангай, тэрэл зандаа байна. Манай овоцой бааза харыт, ямар бэ?

Газар таряалан тухай хэлэе. Манай эндэ айхабтар хойрог ябадалаа боложо, хэдэн миллион гектар үржэлтэ газар хэрэглэгдэнгүй орхигдошон, һөөг бургааһаар урганхай, намаг налхида дарууланхай хэбтэнэ. Нүүлэй гушан жэл соо хүдөө ажахын аяар 43 миллион гектар, тэрэ тоодо 25 миллион гектар хахалан газар эзэгүй хаягдашалан байна. Ганса хахалан газарнай Голландийн хахад территории болохол даа.

Голландийн фермернүүд хэнхээше дулдыдадаггүй. Өөрыншөө аяар хүдэлдэг. Түсэбөө өөхэдөө табидаг. "Тэрэ, энэ овоц тари" гэжэ хэншые баадхадаггүй. Юун хэрэгтэйб, хадаханшые болог, телефоной трубка үргэхэдэн, захилын тэрэ бэээрээ дүүргэгдэдэг. Жэшээн, үрэнхэ, рассада гү, машинын запас частынууд, түлшэ, юрэл гэртэн хэрэгтэй юумэ, эм домшые болог, захибалын асараад лэ үгэхэ юм.

Һанана ёготойт, 50-яад онуудаар сэдбэг хүйтэн Сибирьтэ дулаан уларида ургадаг кукуруза тариха эхилээ бэлэй. Тарьян гэшпэмнай станок дээрэ табяда, хүдэлмэришэнэй үрэмдэхэ металл бэшэ ха юм. Энэмнай амиды "организм" болоно. Айхабтар ехэ үргэн таряалан хэрэгтэй бэшэ. Тиимэ эхээр газар хахаланхаар, малай бэлхээринүүдые үргэхдөө наа, тон туһатай байха лэн. Мүнөө үедэ гансал фермернүүдые үлөөгөөд, колхозно-совхозно байгуулалтые үндэһөөрнь хубилгаха ёготой. Колхоздо хэдэн мянган гектар газар үгэхын орондо 40 гектар газар фермертэ үгөө наа, дээрэ байха.

Манай орондо 1970-1980-яад онуудта 150 миллиард түхэригэй овоц гугажа хосорхон гэжэ хэншые мэдэнгүи. Хэншые харюусаагүй. Харин Голландида, Великобританида нэгшье монсогор помидор миинтээр хосорхогүй. Хари гүрэнэй фермер хадаа, хэдэн тусхайта кооперативуудай гэшүүн боложо ородог. Тэндэ урьдхаламжын, хамнабарийн, хамгаалгын талаар хэлсээн баталагдадаг. Хүдөө ажахын

- Голландида һүнэй фермэдэ нэгэл гэр бүлэ хүдэлдэг байна. Үбгэ һамган хоёр, үхибүүдээрээ суг. Дүшэн гектар газартай 60 толгой үнээтэй, үнээдын аяар 8 нара соо бэлхээридэ ябадаг, гэжэ Владимирска областиин 36 наһатай фермер Владимир Иванович Новиков гэжэ хүнтэй уулзахадамни хөөрөө лэн.

Алексей БУЛГАКОВ.
("Семья и школа" журналһаа абтаба).

Ц. ЦЫРЕНЖАЛОВАЙ фото.

ЭДЭ үдэрнүүдтэ Улаан-Үдэ хотын Хүүгэдэй болон эдиршүүлэй уран бэлигэй ордон соо нургуулин хэрэгсэлүүдые наймаалалгын оптово-рознично худалдалгын яармаг үнгэргэгдэж байна. Урда тээнь зоной анхаралда радио, телевидени, газетэнүүдээр соносхол үгтэхэдөө, яармагта табигдаха бүхы юумэнэй сэн дэлгүүрэйхидэ орходоо нилээд хямда байха гэжэ дуулгагдаа һэн. Тиймэһээ энэ яармаг хүлээлхэн хүнүүдэй олон байһаниинь ойлгосотой.

Августын 14-дэ яармаг үүдсээ сэлжэе, ажалаа эхилбэ. Тус байшангай фойе, коридор соогуур багахан шүхэр-киоскнууд жэрылдэн табыатай, тэдэ үсөөхэниинь лэ эзэлэгдэнхэй байба.

- Али... Бидэ эртэ ерэбэ гэшэ

гүбди? - гэжэ сагаа харахадамни, 12-ноо үнгэржэ байба. - Тэдэ юундэ иимэ үсөөн киоск хүдэлгэгдэнэб? Санкт-Петербург, Москва, Хабаровск болон бусад хотонуудһаа эд бараан асарагдаха юм гэжэ мэдэсээ һэмнай? - гэлдэн ехэл гайхалдабади.

- Мүнөөдэр тэдэмнай үгыла даа. Үглоодорһоо ерэжэ захалха байха, - гэжэ тус яармагыг эмхидхэн Э.Ш. Бадмапова оороошые гайхаһан хэбэртэй, - Яармагнай 25 болотор үргэлжэлхэ. Саг үшөө бии, - гэбэ.

Харин нэгэдэхи дабхартань Эрхүү хотын "ВИД" гэжэ оёолой үйлэдбэринин нэгэдэлэйхид нургуулин үхибүүдэй үмдэхэ хубсаһа асараад, урагшатай наймаалжа

зугаагүйхэнээр хуаада

Яармагта канцелярийн эд хэрэгсэлүүдые наймаала байһан "Сонте" фирм киоскдо дүтэхэдэ Францида үйлэдбэрилэгдэ дэбтэр, карагдан, пенал, сүрүр, рюкзак гэхэ мэтын хурагша абажа ябахар гоё үнгэтэй бүрийн юумэн элбэг бай. Сонгүүдынь манайхида орхон нилээд дээгүүр юм ааб һонин гэхэдэ, яармаг нургуулин номуудай тон үсөө байһаниинь гайхалтай бай. Харин тэндэ хотымнай эд фирмэнүүд эндэ ерэжэ, бэлэ гэндэл, асарһан жэжэ-бэ хэрэгсэлүүдэйнгээ сонгүү бүри дээшэн нэмээд, хуаада байһаар, хүнүүдэй дурагша Жэшээн, "С-Три" фирм киоскдо 12 хуаада хурагшадай юрын дэбтэр тухэриг сэнгэй, тийхээр городой бүхы магазинуудта 550-яар наймаалха юм.

Августын 19-нэй үдэр яармагтаа дахин ошоходомнай, байшанта үүдэндэ шууһан харуулан мание түлөөһөгүйгөөр оруул үгэбөгүй. Тэдэндэ 1-1 мянган худалдаа наймаанай хэда байһан фойе, коридор соогу дахинаа ябажа харабади. Тус хубилһан юумэньше үгыла хүйт зоншые үсөөрэнхэй, тэр олон шүхэр-киоскнуудыг хоонон зандаа, юрын лэ найма боложо байба. Харин тийхэ зоной олоор ябадаг хотымны Революциин талмай дээр нургуулин үхибүүдэй үмдэхэ хубсаһа хунар, дэбтэр, ному болон бусад хэрэгтэй юумэн үдэр бүри үргэнээр наймаалагдажа байха юм. Энэ хэдэн үдэрэй туршда үнгэргэгдэжэ байһан яармаг тобишолол хэхэдэ, нэгэдэлэй хүн зоной олоор ябадаг автобус, трамвайн буудалыг холо газарта нимэ хэмжэ ябуулга эмхидхэнхэй хэрэгтэй гү? Үгыл хаш даа.

Г. ЗАНАН
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: яармаг үедэ.
М. ШАНТАКОВОЙ фот.

ЭХИНЬЭЭ ЭМХИДХЭЛГҮЙ

(Фоторепортаж)

байбад. Хүбүүд, басагадта тааруухан нургуулин хубсаһан элбэг дэлгээтэй.

- Бидэ ерэнээр хоёр час тухай болообди, энэ саг соогоо олон хүбүүдэй костюмуудыг, басагадай формонуудыг наймаалжа үрдээбди. Эхин классуудта хурадаг басагадтай эжинэр юбкэ, кофто найшаажа абана. Харатгы, энэхэн басаганда зохидоор таарана бэшэ гү? - гэжэ, наймаашан Т.М. Гордина түрүүшынхээ нургуулида ошохоёо байһан бишыхан Маша Емельяновае урагша-хойшонь ябуулжа байгаад, олондо харуулна. Нээрээшье, Маша моднохон формотой болоодхибо. Сэнгын 250 мянгата. Зураг дээрэ харуулагдаһан Дима Сацаков эжитээ яармагта ерээд, костюм үмдэжэ үзэнэ. Үнгэнь хүрин-улаан, бүдэйн шанар яһала һайн. Харахада, яһала зохид гэхээр, нургуулида ябадаг хүбүүдэй үмдэхөөр костюм лэ даа. Сэнгын - 220 мянган тухэригтэ. Тэндэ байшадай зариман үнэтэй гэлсэнэ, мүнэгтэйшүүлын үгүү

ТҮРЭЛ НЮТАГААРАА ОМОГОРХОГШОБ...

ГЭР бүлөөрөө Могойто гэжэ тосхондо ажаһуудаг би. хууримнай Зүүн-Хүнтэйн хойто хормойдо Баргажан голый эрьдэхэ гоё найхан газарта оршодог.

Ямаршые хүн ажаһуудаг, ажалладаг газараараа омогорходог гэшэ ааб даа. Тийгэншыегүй яахаб? Иимэл зантай бэшэ гүбди?!

Намда Могойто тосхон тухайгаа магтан түүрэн хэлэхэ юумэн яһала бии.

Манай хуурин оорын намтартай, түүхэтэй. Ондоо тээһээ ерэнэн хэн нэгэнэй "Могойто" гэнэн нэрэ хаанаһаа абтаа, хэнээр үгтоо юм гэбэл, харюушые олдохо байха. Урда сагта Зүүн-Хүнтэйн ниорганда адуу моридоор баян нэгэ буряад айлайхи хууһан юм. Тэдэнэй адуун тоогүй шахуу олон һэн гэлсэдэг. Тэрэ үедэ мүнөө манай хууринай байһан газарта могойнууд аргагүй олон байгаа. Тэдэнэр Баргажан голдо уһалжа, ундаа харьяаһаа ерэнэн Сухаан баянай табгайтануудай туруунда гэшхүүлжэ дууһаншоо юм гэлсэдэг. Мүнөө Могойто шадар нэгэшые могой харагдадаг, үзэгдэдэггүй.

Агуу Октябриин хубисхалай һүүлээр манай тосхондо Баргажанай алташадай конторо байһан ха. Эндэхээ Бауштын, Хойто-Байгалай алтанай уурхайнууд руу морин хамбынууд харгылдаг байгаа. Мүн тийхэдэ һаян жэлнүүд

болотор Могойто хүрэтэр Баргажанай-Адагһаа заахан катернууд ябадаг байһан. Тэдэнэр бааржанууд дээрээ элдэб ашаа тээгээд, нютагай хүн зондо асардаг бэлэй.

Тэрэ үедэ алдар сууда гараһан Хурамхаанай леспромхоз үшөө эмхидхэгдээгүй байгаа. Баргажан голый уһаниншые сэбэр, тунгалаг, мүн гүнзэгышые байһан.

Гаарга, Аргата, Улгана болон бусад гол горхотой эрье шадарай ногоон тужа ой хүнэй гараар хүрэгдөөгүй байгаа бшуу. Шэлбэнгийн тайга заха хизааргүй шэнгээр ханагдагша бэлэй.

Л е с п р о м х о з о й эмхидхэгдэнхэй удаа ой тайгымнай модон хайра гамгүйгөөр хиргагдаа, отологдоо. Урдандаа бүтүү тайгын байһан газарнууд мүнөө хоонон элхэн гүби шэнги болоод байгша. Эдэ бүгэдые харахада, харамтай даа.

Гол горхонуудай, аршаан булагуудай эхинһээ шэргэжэ, хатажа захалхада, Баргажан голый урасхалшые гүнзэгы бэшэ, аалин намдуу болошоо. Ашаанай бааржануудыг шэрэнхэн катернуудшые дуунда ороһон Баргажан соогуур тамаран харагдаха, үзэгдэхээ болишоол даа. Гэхэтэй хамта нэгэ бааржа дээрэ 15-17 томо хүсэтэ КаМАЗ түхэлэй машинуудай ашаа аһаа нэгэ дор асаржа болохо байгаа ха юм.

Могойто хуурида өөрын дунда нургуули бии. Тэрэмнай аймагай эрхим түрүү нургуулинуудай нэгэн болоно. Директорээр Буряад Республикын габьяата багша В.С. Анищенко хүдэлдэг.

нургуулимнай бүхы кабинетүүд эрхим һайнаар түхээрэгдэнхэй гэхэдэ алдуугүй. Эндэ дүршэлтэй багшанар ажалладаг гээд тэмдэглэлтэй.

Өөрөө Могойтын хүдөөгэй техникескэ мэргэжэлэй училищида багшалаб. Мүнөө училищимнай агротехникескэ лицей гэнэн нэрэтэй болонхой. Эндэ имагтал аймагай бүхы шахуу тосхонуудай хүбүүд хуража, ашаанай автомашинын, тракторист, комбайнерай, слесарь-технигэй, фермерэй, ажахы эрхилэгшэдэй мэргэжэлтэй болоно.

Манайда бэрхэ багшанар олон. Тэдэнэй тоодо лицейн директор Г.Ш. Доржиев, тэрэнэй орлогшо Л. Хобракова бусад болоно.

Тосхоноймнай эгээл томо эмхи зургаан хадаа "Могойто" гэнэн акционернэ бүлгэм болоно. Энэмнай хуушанай "Сельхозтехника" нэгэдэлэй хуури дээрэ бии болоһон эмхи гэшинэл даа.

Һүүлэй жэлнүүдтэ энэ эмхимнай оорын таряалануудай талмайтай боложо, ороһото ургамалнуудыг тарьдаг болонохй. Тус акционернэ бүлгэмэй үндэһэн хуури дээрэ

аймагай ажахынууд хоорондын машинно-техникескэ станци байгуулагданхай. Тэрэнэй хүсөөр Аргата, Арзагун, Дэрэнэй колхозуудай, Хурамхаанай сомоной харьяата ажахынуудай, Бархангай колхозой, һахалин совхозой оньһон техникэ заһабариллагдана. Томо хүсэтэ автомашинуудынь Улаан-Үдэ болон бусад газарнуудһаа элдэб ашаа нютаг пуга руугаа асарна. Мүн тийхэдэ энэ эмхимнай хадаа өөрын тээрмэтэй, хилэмэ барьдаг газартай, хэдэн худалдаа наймаанай магазинуудтай боложо байнхай.

Нэгэдэлэй директор Юрий Дармороз өөрынгөө предприятиин хүгжэн һалбарха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулна. Тэрэгүй һаа, дэлгүүрэй экономикын орёо хүндэ үе сагые яажа дабажа гараха болонобши?!

Манай хуурида айл аймаг соогоо мэдэжэ болоһон хүнүүд яһала бии. Тэдэнэймнай тоодо Социалис Ажалай Герой байһан Шоймпил Бадмаев, Сталинградые хамгаалалсаһан, сэрэгшын Алдар Солын гурбадахи шатын, Ленинэй орденго Василий Александрович Петелин (энэ нүхэрнай Могойтын МТС-эй партийна эмхидхэгшэ ябаһан хүн), Ажалай Улаан Тугай орденго Мунко Цыденович Бураков (олон жэлдэ хүдоо ажахыд машинуудай механикаар ажаллаһан) болон

бусад ороно.

Манай Могойто тосхонд яһала олон хүн Эсэгэ орон хамгаалгын Агууехэ дайыг хамгаалсаа. Харин хэ хүниинь баатарай үхэлөөр дайныг хамгаалсаа.

Дайнай газарһаа мэндэ ага бусажа ерээд түрэл нютаг нэргээлсэһэн ветерануудыг харахада, сэдхэхэлхээ уурдаг би. Тиймэшүүлэй тоодо "Ленин" хотын хүндэтэ эрхэтэн" гэнэн нэрэ солодо хүртэһэн Цырен Чирконович Могаев, Пётр Тимофеевич Андреев, Степан Макарович Анищенко, Гаврил Балбарович Раднаев, Дмитрий Ефимович Толстичев, Павел Андреевич Устьянцев, Николай Прокопьевич Колмаков бусад ороно.

Эдэ нүхэднай дайны түрүүшын үдэрһөө Илалтын хүрэтэр албанда ябаһан үзэгдэн, харахыг хараһан хүн гээшэл даа.

Манай Могойто тосхонд зон ехэ эбтэй эетэй юм байдаггүй. Эндэ ороод, буряад эвенк, украин, белорус, украин угсаатанай түлөөлгөө ажаһуунабди. Ажабайдалыг хэдэ хүндэ хүшэр байһан һааны, хамта нэгэдэн, бие дүмэн үргэлсэн, тууһан, хамта нэгэдэн гэжэ гар гараа үзэгдэн саанадаа ажамидаржа бусад гээд һанагнаб.

Ж. АЗ...
Хурамхаанай...
Могойто...

XVII жаранай гал улаан хулгана жэл
(1996 - 1997 онууд)

НАМАРАЙ ЭХИН УЛААН БИШЭН НАРА

Буряад литэ	12	14	15	16	17	18	19
Европын литэ	26	27	28	29	30	31	1
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабба нара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагба Меркури среда	Лурбэ Юпитер четверг	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббото	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	хүхэгшэн хонин	улаан бишэн	улаагшан тахья	шара нохой	шарагшан гахай	сагаан хулгана	сагаагшан үхэр
Мэнгэ	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ
Һуудал	огторгой	уһан	уула	модон	хиц	гал	шарой

Гарагай 2-то шэнын 12 (августын 26).

Хүхэгшэн хонин, 9 улаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бисалгал үйлэдэхэ, даллага абаха, тэнгэри тахиха, гүрэм уншуулжа, эльбэ гаргуулха, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, хүниие тушаалда томилһон тухай захиралта сонсохо, зарлиг тунхаглаха, тараг бэрихэ, айраг халааха, лусуудта үргэл үргэхэ, шэнэ газарта гэр бариха, тангариг абалсан, нүхэд болохо, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, тогоо нэрэхэ, городто хэрэг эрхилхэ, ехэ хүниие бараалхаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин үбшэ аргалжа эхилхэ, худалдаа наймаа хэхэ, шуһа ханаха, төөнхэхэ, зүүгээр хадхуулха, гэрһээ хэрэглэл газашань гаргаха, замда гараха, үхэр, мори худалдаха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ гэхэ мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 3-да шэнын 14 (августын 27). Энэ харамнай 13-най үдэргүй байба.

Улаан бишэн, найман сагаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, аршаанаар угааха, үргэл үргэхэ, сахиусадга үргэл үргэхэ, сан табиha, амгалан байдалай түлөө ном уншуулха, лусуудта үргэл үргэхэ, модо һуулгаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, наадаха, һайндэрлэхэ, андалдаа хэхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, тараг бэрихэ, айраг халааха, замда гараха (гарагай гурбан чисаа гарагтай бэшэ хаань!), ада шүдхэр дараха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр эм найруулха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, хадаг табиha, бэри буулгаха, сангарил хэхэ, маани сахиха, хубсаһа эсхэхэ, урлаха, ехэ уһа гаталха, заһаһа бариха, тангариг абаха, мяха шараха, тоһо хайлуулха мэтээр алибаа хүншүү гаргаха зэргын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд элбэгжэхэ, мал үдэхэ.

Гарагай 4-дэ шэнын 15 (августын 28). Дүйсэн үдэр.

Улаагшан тахья, 7 улаан мэнгын, хада уулада һуудалтай үдэр. Бурханда, Наранда, нарада мүргэхэ, бүлэдөө даллага абаха. Зурхай шудалха, хүршэтээ һайн харилсаа тогтоохо, эд хэрэгсэл бүтээхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, андалдаа хэхэ, үхэр худалдаха, городто хэрэг эрхилхэ, замда гараха, эм найруулха, мүргэл шүтээнэй зүйлнүүдые бүтээхэ, гэрэй һуури табиha, шэнэ гэр бариха, хубсаһа эсхэхэ, үрэнэ тариха, модо һуулгаха, лүн абаха, ваджрын хэрэг бүтээхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуура ехэ хэрэг эхилхэ, мал үүсэлжэ, улай гаргаха, мяха шаража, тоһо, өөхэ хайлуулжа, хүншүү гаргаха, суглаа зарлаха, үгэлгэ үгэхэ, гуйраншадта юумэ үгэхэ, һайндэрлэхэ, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, хадаг табиha, бэри буулгаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, нүүхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, амгалан тэншун байдалда һайн.

Гарагай 5-да хуушанай 16 (августын 29).

Шара нохой, 6 сагаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, ордоной, гэрэй һуури табиha, нүхэ малтаха, тараг бэрихэ, айраг халааха, балин шатааха, тэнгэринэртэ мүргэхэ, үргэл үргэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, гэрэй һуури табиhaын тула газар заалгаха, даллага абаха, аршаанаар угааха, нүгэлөө наманшалха, эд бараа худалдаха, андалдаа хэхэ, нүхэ малтаха, үзэг шудалха, бурханай ном уншаха, номнол шагнаха, эм найруулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр замда гараха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, засаг буляалдан хэрэлдэхэ, тэмсэхэ, заргалдаха, хубсаһа эсхэхэ, хадаг табиha, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ, суглаа зарлаха, юумэ бузарлаха, үзэн ядалга үүсхэхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 6-да хуушанай 17 (августын 30).

Шарагшан гахай, 5 шара мэнгын, хиидэ һуудалтай үдэр.

Бишэн нарада гахай үдэр тудахадаа, харшалдаһан удхатай байдаг гэжэ һануула. Иимэ үдэр алибаа һайн хэрэг эрхилжэ болохогүй, муу хойшолонтой байха. Заримыень халта һануулбал, иимэ даллага абабал, юуныһе болохогүй, хэшэгэй бурхан ерэхгүй; замда гарабал, дээрэмшэд ушарха гэхэ мэтэ.

Гарагай 7-до хуушанай 18 (августын 31).

Сагаан хулгана, 4 ногоон мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Дашаниматай (үлзы хугаттай), маша һайн үдэр байна. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, эм найруулха, найман луста мүргэхэ, зальбарха, эм найруулха, үргэл үргэхэ, шуһа ханаха, хяһа гаргаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, буян хэхэ, үүдэ гаргаха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, һамга абаха, нарай хүүгэдые эмшэлхэ, тангариг абалсаад, нүхэд болохо, тараг бэрихэ, айраг халааха, наһа утадхалгын хэрэг үйлэдэхэ, бүжэг наада эмхидхэхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, үхэр худалдажа абаха, тарига ургасынгаа хойноһоо харууһалха, худад малтаха мэтын үйлэнүүдтэ илангаяа һайн байха. Энэ үдэр хүнэй үһэ абагүй һаа, дээрэ.

Гарагай 1-дэ хуушанай 19 (сентябрийн 1).

Сагаагшан үхэр, 3 хүхэ мэнгын, шаройдо һуудалтай үдэр. Сэргэ бурхануудые, мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлуулха, эм найруулха, эмниг мори һургаха, шэнэ сар хөөмэгшэдэ оруулха, замда гараха, номнол хэхэ, тэрэниие шагнаха, сангарил хэхэ, маани сахиха, даллага абаха, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, гэр байра бариха, эритэ мэсэ дархалха, модоор юумэ бүтээхэ, газарай нүхэ бүтүүлхэ, модо зоохо, зүүн зүг руу ябаха, тангаригаа болоулха, эльбэ дараха, лусуудта мүргэхэ, тэдэндэ балин гаргаха, эм залаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр эд бараа наймаалха, хээрэ нүхэ малтаха, малгай, хубсаһа эсхэхэ, шэрдэг бүрихэ, бэри буулгаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, үхэр худалдаха, шэб шэнэ гэрэй һуури табиha, шуһа ханаха, зүүгээр хадхуулха гэхэ мэтын үйлэнүүдые сэрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, һайн нүхэртэй ушарха.

ҮХИБҮҮДЭЙ ЗУНАЙ АМАРАЛТА

Балшар наһан хабар шэнги
Бусаад ерэхэ янаб даа.
Бадма лэнхобын дэльбэнүүд шэнги
Гүлмэр наһан хаанаб даа?

Балшар бага ябаха гэшэ ехэл һонирхолтой хаһа Ада Алтан шаргал наранай туяа доро амгалан тайбан, һанаһа амар ябаһан "богони хүлтэндэ" атаархамаар. Гэбэшье бидэнэр баһал нэгэ хэды жэлэй саана эдэндэл ада наадажа, хүхижэ ябаа бэлэйбди. Хүн бүхэн бээ хүсөө ябахадаа, балшар наһанайнгаа эгээл һонирхоһоор, хүхээр сагые бэхеэр хадуун, дурсан ябадаг ха юм. Манай дунда һургуулида һураха үеэр зүрхэндэ хадуумаар олон һайндэрнүүд, мүрысөөнүүд "Түүдэ"

"ЧУНГА - ЧАНГАДА" ХҮҮГЭД ХҮХЮУТЭЙ

"Зарница", зундаа бээ һорилго, хүүгэдэй амаралтын талмайханууд нээгдэдэг һэн.

Сагай хүшэр хүндэ, мүнгэ салингай дутамаг байһан олон нютаг нугануудаар үнинэй нээгдэхээ болинхоор. Гэбэшье һаяшаг түрэл Хурамхаанай аймагта оршодог. Элһэн нютагайнгаа хүүгэдэй сэсэрлиг ошожо, тэндэ ажабайдалтайнь танисабаб. Тэндэ Элһэнэй дунда һургуулин бүлэг багшанарай оролдоһоор "Чунга-Чанга" гэрһэн (гурбан долоон хоногой туршада) ажалаа ябуулха хүүгэдэй талмайхан нээгдэхэн байна. һургуулин директоры Семён Уланович Потхоев ехэ оролдоһоо гаргаа.

Хүүгэдэй талмайханда эхин ба 5-6 классай хорин долоон һурагшад амарна. Энэ талмайханиие даагша, хүржэмэй багша Людмила Васильевна Потхоева, хүмүүжүүлгын ажал ябуулагшад эхин классай багша Цыпилма Бадмаевна Очирова ба номой сан даагша Валентина Хубановна Очирова гэгшэд эндэ ажал ябуулба.

Эдэе хоол ехэ амтатайгаар буйлуулдаг Галина Гармаевна Занаева, унтари, дэбисхэр угаагша Дарья Батуевна Ринчинова ба арюун сөбэрэй түлөө харюусагша Антониде Иннокентьевна Будаева гэгшэдые нэрлэе.

Нэн түрүүн энэ хүүгэдэй сөбэр, гоё сэсэрлиг саад соо ороходо, үхибүүдэй пластилинээр бүтээһэн эдэдэ бүтээнүүдые, зураһан зурагуудые обёорхоор. Тийхэдэ үдэр бүхэндэ үнгэргэгдэхэ мүрысөөнүүдэй, наадануудай долоон хоног бүхэнэй түсэбөөр һонирхоһоб.

Эндэ үхибүүд ехэл дуратайгаар ержэ амарна. Үглөөнэй 9 саһаа үдэһын 5 болотор тэдэнэр гурба дахин хоолондо эдэе хоолын яһала һайн байгаа. Үхибүүдэй гэртэхиһини шадал зэргээрэ туһалалсадаг, үндэгэ, тоһо эльбэгдэ байгаа.

Үглөөнэй 10 саһаа үдэрэй 12 саг 30 минута, мүн үдэрэй 3 саһаа үдэһын 4 саг 30 минутада мүрысөөнүд үнгэргэгдэнэ. Багашуул "Катюша" ба "Нарахан" гэжэ хөөр бүлгэм боложо хубаараад, түрүү һууринуудта гарахы оролдоо. Тэдэ бүлэгүүд уран гоёр шэмэглэгдэхэн ханын газетэнүүдтэй, дуунуудтай, уряатай байгаа юм. Тийхэдэ соносхой самбар, мүн мүрысөөнэй самбартай байба.

Эдиршүүдые хүмүүжүүлэгшэ-багша Цыпилма Бадмаевтай хөөрлэдэхэдэми, иигэжэ хөөрөө һайн "Үхибүүдтэ бидэнэр телевиденээр дамжуулагдадаг "Джунгли уряална", "Шэдитэ тала", "Хаана, хэзээ, юу болооб?", "Таагты, хүгжэм!" гэрһэн дамжууланууд мэтээр наадануудые, мүрысөөнүүдые үнгэргөөбди. Шабинариһа ехэл дуратайгаар эдэ наадануудта хабалдаг байна. Тийхэдэ шатар наадан тэдэнэй дура сэдхэхэе татадаг. Эдир шатаршаднай эндэ илгаран гаража, мүрысөөнэй экраһа өөрынгоо бүлгэмдэ Улаан туг асарха эрхэтэй байгаа. Тэдэниие нэрлэбэл, Чаян Эрдынеев, Марина Раднаева, Соёлма Ринчинова гэгшэд болоно. Мүн түрэл нютагайнта гоё һайхан хада уулануудые, гол горхонуудые зураһа дуратайшуул ушарна. Эдир зурашад Алёна Занаева, Саша Очиров гэгшэдые нэрлэхээр.

Агаарай сөбэрээр амилжа, тала дайдынгаа сэсэтэ талаар, ой хүбшөөр сэнгэжэ, наранай элшэ гэрэл тэдэ бээдэ шэнгээнэ.

"Чунга-Чанга" гэрһэн хүүгэдэй талмай саашадаа үдэр хүгэжэ, ургажа ябаа үхибүүдые баясуулан байха болтогой!

Соёлма РАДНАЕВА

Хурамхаанай аймагай Элһэн нютаг.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННОКОЛЛЕКТИЕ С.Д.РИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), Б.М.Ж.ЖИГЖИТОВ (харюусалгата секретарь), Р.Б.ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президенттын ба Правительствоһын аппарат), Д.Д.СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудые даагшад: Г.Х.ДАШЕЕВА, Ц.Ц.ДОНДОГОЙ, С.Д.ОЧИРОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, В.И.ПИНТАЕВ. (хэблэгэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилини үйлэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хууданан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4296. Хэблэдэ тушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэрһэн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 7831.

Редакцини телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын - 2-68-08, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариатай - 2-62-62, таһагууд: политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическэ - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлтой, эрдэмэй болон һургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-43, олоннигын хүдэлмэрийн ба мэдээлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскэ - 42-19; Закаменскэ - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.